

Izvorni znanstveni rad
UDK 343.1(497.5 Dubrovnik)“17“
Primljeno: 19.12.2012.

TEMPO SUĐENJA I TRAJANJE DUBROVAČKIH KAZNENIH POSTUPAKA U 18. STOLJEĆU

GORAN CVJETINOVIĆ, RUŽA RADOŠ I NELLA LONZA

SAŽETAK: Dubrovački kazneni postupci od 1711. do 1720, 1751. do 1760. i 1791. do 1800. godine omogućuju analizu tempa donošenja sudskih presuda te promjene koje se u tome uočavaju tijekom stoljeća. U radu se traže objašnjenja za neravnomjernu distribuciju završnih ročišta sa sve intenzivnijom tendencijom odgađanja do pred sam istek sudačkog mandata. Istražuje se opće trajanje kaznenih postupaka u spomenuta tri razdoblja, te traže specifičnosti u odnosu na pojedine zločine. Pri tome se uočavaju neke konstante, ali primjećuju i izvjesni pomaci prema kraju stoljeća, pogotovo pod utjecajem povećanja broja postupaka za verbalno i lako tjelesno nasilje. Naposljetku, izdvaja se nekoliko postupaka za različita kaznena djela iz svakog razdoblja i detaljno analizira njihov procesni tijek da bi se ispitalo je li dugotrajnost postupka uzrokovana dokaznim i pravnim problemima ili je treba pripisati funkcionalnim i organizacionim teškoćama u radu sudačkog tijela.

Ključne riječi: Dubrovnik, 18. stoljeće, kazneni postupak, Kazneni sud
Keywords: Dubrovnik, 18th century, criminal proceeding, Criminal court

---

Ruža Radoš, znanstvena novakinja u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu.
Adresa: Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10000 Zagreb. E-mail: radosruza@yahoo.com

Goran Cvjetinović, magistar medija, Ured župana Dubrovačko-neretvanske županije.
Adresa: Ulica Svete Marije 3, 20000 Dubrovnik. E-mail:goran_raguseo@yahoo.com

Nella Lonza, znanstvena savjetnica, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.
Adresa: Zavod za povijesne znanosti HAZU, Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik.
E-mail: nella.lonza@gmail.com

Uvod

Duljina trajanja kaznenih postupaka tema je koja se u historiografiji vrlo rijetko znanstveno obrađuje,¹ premda - zajedno s penalnom politikom - brzina odgovora na povredu društvenih pravila jasno pokazuje kolika je snaga sudbenog aparata u osiguranju stabilnosti pravnog poretka i društvenog reda. Suvremena kriminologija upozorava na složenost faktora koji utječu na kriminogenost neke sredine i smatra upitnim koliko je snažan povratni utjecaj sudskog postupka i kažnjavanja na odvracanje potencijalnog zločinca od počinjenja kaznenog djela.² Dakako, ne može ni biti riječi o direktnom utjecaju dugog trajanja postupka na kriminalitet, pogotovo ne u društvu kao što je dubrovačko u 18. stoljeću, u kojemu zločin često nije isplaniran, već do njega dolazi iznenadno, u osobnoj interakciji počinitelja i žrtve. Međutim, sigurno je da odugovlačenje sudskih procesa indirektno pojačava osjećaj bezakonja u društvu, a razumno trajanje sudskih postupaka pridonosi stvaranju uvjerenja da državna vlast učinkovito suzbija zločine i jačanju povjerenja u javnu vlast. Na društveno mnijenje o zločinima i predodžbu u javnosti da državna vlast pruža potrebnu zaštitu i da se u njezine mehanizme pojedinac može pouzdati ne utječe samo pitanje hoće li zločinca stići kazna, nego i pitanje hoće li reakcija biti brza i učinkovita.

Postoji, međutim, i drugi razlog zašto vjerujemo da je bitno proučiti trajanje sudskog postupka u Dubrovniku u 18. stoljeću, a on je imanentan kaznenopravnim pogledima sredine kojom se bavimo. Kada je 1459. u Dubrovniku uspostavljen zaseban Kazneni sud, donesene su osnovne odredbe o njegovu djelovanju, među kojima i ona da se mora sastajati barem dva puta mjesečno. No tom prigodom ništa nije rečeno o trajanju postupka.³ Međutim, već 1536. izglasan je zakon kojim je propisano da kod teških zločina (tj. onih kod kojih se može izreći smrtna ili mutilaciona kazna) postupak treba biti završen u roku od dva mjeseca. Sucima koji to prekrše prijetilo se vrlo visokom kaznom od 100 dukata, a kaznenom kancelaru, također pod prijetnjom visoke globe, naređeno je da njihov nemar dojavu. Pogledi na problem

---

¹ O trajanju sudskih postupaka u Dubrovačkoj Republici u 18. stoljeću pisala je jedino Nella Lonza, *Pod plaštem pravde: Kaznenopravni sustav Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 263-267.

² Vidi na pr. Michael Torny, »Crime and Public Policy«, u: *The Oxford Handbook of Crime and Public Policy*, ur. Michael Torny. Oxford: Oxford University Press, 2009: 7-8; Michael Torny, *Thinking about Punishment: Penal Policy Across Space, Time and Discipline*. Farnham - Burlington: Ashage, 2009: 28-30.

³ *Liber viridis*, prir. Branislav Nedeljković. [Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, III. 23]. Beograd: SANU, 1984: c. 492.

trajanja postupka kristalno su jasno uvedeno izneseni u obrazloženju motiva tog zakona (arengi): “iskustvo govori da je odugovlačenje s presudama uzrok mnogih zala i pomutnji, a ponajprije pravda ne može postići svoj nužni cilj”⁴

Naposlijetku, pretpostavka koju smo upravo izložili - da sporost reagiranja sudbenog aparata posredno utječe na kriminogenost nekog društva - zaokupljala je i prosvjetiteljske autore u 18. stoljeću, dakle, upravo u razdoblju koje razmatramo. U njihovim je očima trajanje kaznenog postupka bitan čimbenik kojemu treba posvetiti pozornost želi li se efikasno suzbijati zločin i spustiti razina nasilja. Naprimjer, u vrlo utjecajnoj knjižici Cesara Beccarije *O zločinima i kaznama*, koja se čitala i u Dubrovniku,⁵ ističe se: “što hitnija bude kazna, što prije nakon učinjenog zločina bude uslijedila, to će biti pravednija i korisnija... od najveće je važnosti da kazna slijedi što prije nakon zločina ako hoćemo da kod čovjeka surova i prosta duha zamamljujuća predodžba unosnog zločina odmah izazove s njome tijesno povezanu pomisao na kaznu”⁶ Beccaria također smatra da bi se težina zločina trebala odraziti na trajanje postupka, tako što bi teža kaznena djela imala skraćeno vrijeme istrage, a produljeno vrijeme zastare.⁷

U ovom smo radu najprije precizno utvrdili na koje je nadnevke sud donosio presude u tri desetljetna razdoblja (1711/20, 1751/60. i 1791/1800).⁸ Služba sudačkog kolegija započinjala je u siječnju i trajala godinu dana.⁹ Analizirali smo kojim je intenzitetom sudački kolegij radio u kojem dijelu godine, te ocrta li se neka pravilnost u rasporedu završnih ročišta kroz godinu. Također smo ispitali jesu li presude ikada izricane u drugoj polovici kolovoza i u rujnu, u vrijeme predviđeno za ljetnu stanku sudačkog kolegija, kada su suci morali ostati u Gradu za slučaj kakve iznenadne potrebe, ali nisu morali održavati rasprave.¹⁰ Ovakvim uvidom

⁴ *Liber croceus*, prir. Branislav Nedeljković. [Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, III. 24]. Beograd: SANU, 1997: c. 256: *Perche si vede per isperienza che la dilataione delle sententie e causa di molti mali e scandali et principalmente che la giustitia non puo sortire il suo debito fine...*

⁵ O velikom utjecaju Beccarijinog djela u tadašnjoj Europi vidi uvod Antuna Cvitanovića u: Cesare Beccaria, *O zločinima i kaznama*, prir. Antun Cvitanić. Split: Logos, 1984: 14-18. O recepciji u Dubrovniku vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 303-305.

⁶ C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 94-95.

⁷ C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 112.

⁸ Podaci za naše analize temelje se na opsežnom arhivskom istraživanju u kojem su sudjelovali polaznici doktorskog studija “Povijest stanovništva” Sveučilišta u Dubrovniku pod vodstvom Nenada Vekarića i Nelle Lonze.

⁹ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 50. O trajanju mandata sudačkog kolegija u Rijeci, usp. Đorđe Milović, »Način izbora i funkcije općinskih organa u Rijeci.« *Jadranski zbornik - prilozi za povijest Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara* 7 (1969): 215-216.

¹⁰ *Liber viridis*: 492 iz 1459. Vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 52.

u rad sudačkih tijela dobili smo inicijalnu sliku efikasnosti i ažurnosti dubrovačkog pravosudnog sistema.

Da bismo analizirali koliko je dubrovačkom Kaznenom sudu trebalo vremena da okonča postupke pokrenute tijekom tri desetljeća, podijelili smo intervale od početka pokretanja postupka do donošenja presude u kategorije: do 7 dana, od 7 dana do 1 mjeseca, od 1 mjeseca do 3 mjeseca, od 3 mjeseca do 6 mjeseci, od 6 mjeseci do 1 godine, od 1 godine do 2 godine i preko 2 godine. Posebno smo obradili slučajeve koji su trajali ekstremno dugo ili kratko. Za spomenuta djela ukupno je doneseno 656 presuda, od kojih je 216 izrečeno u prvom, 257 u drugom i 183 u trećem promatranom razdoblju. Najveći broj odnosi se na fizičko nasilje (273), dok su u znatno manjem omjeru zastupljeni slučajevi poljske štete koju su počinile životinje (87), krađe (79), štete na posjedu (73), ubojstva (40) i uvrede (36).¹¹ U analizama smo posebnu pozornost posvetili djelima ubojstva, tjelesnog napada i krađe. Ubojstvu zato što je najteži zločin, pa je važno vidjeti koliko ažurno sud na nj reagira i drži li se propisanog roka, a preostala dva zanimala su nas kao česta i ozbiljna nedjela s očišta svakog pravnog poretka.¹² Ispitali smo kod kojih delikata najčešće dolazi do odugovlačenja sudskih postupaka te koji su razlozi takvoj sudskoj praksi.

U svakom razdoblju izdvojili smo nekoliko postupaka i detaljno analizirali njihov tijek kroz sve stadije. Zanimalo nas je postoje li pravni razlozi za njihovo toliko trajanje, ili se odugovlačenje može pripisati funkcionalnim problemima sudbene vlasti i drugim izvanpravnim razlozima.

Godišnji ritam donošenja presuda

U razdoblju od 1711. do 1720. godine distribucija presuda po mjesecima je neravnomjerna, osobito u drugoj polovici godine (tablica 1, grafikon 1). Upada u oči da se novi sastav suda relativno brzo uhodao, jer je već u siječnju doneseno 16 presuda (7,40%). Izvjestan broj predmeta mogao se odnositi na slučajeve koji su u toj godini i pokrenuti, no većina je vjerojatno bila naslijeđena od suda

---

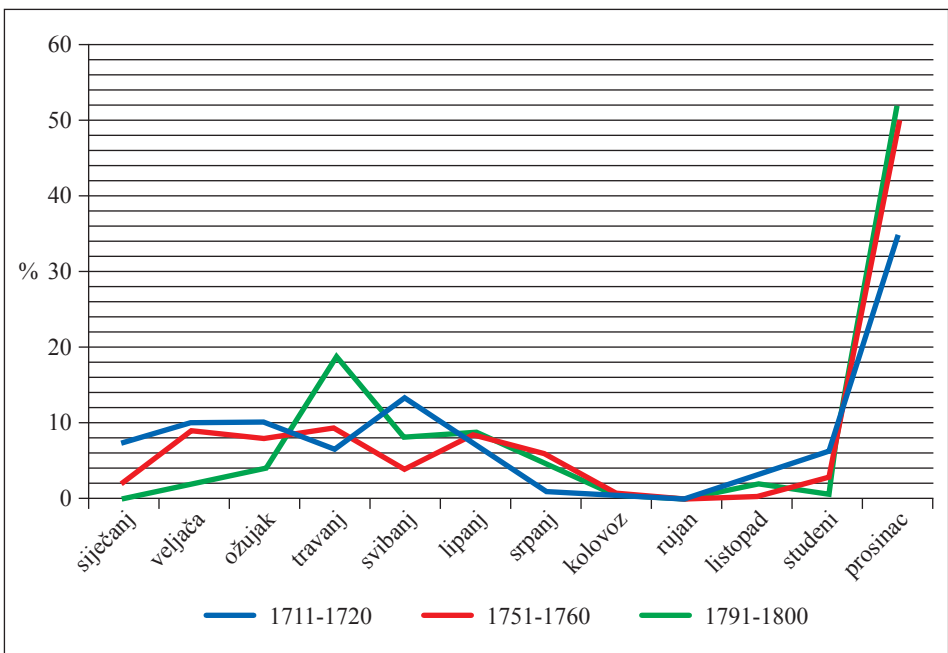
¹¹ Na tablicama i grafikonima prikazano je vrijeme trajanja suđenja za spomenute kaznene postupke u sva tri promatrana razdoblja. Trajanje postupaka kod ostalih vrsta zločina, koji obuhvaćaju neznatan udio u broju ukupno donesenih presuda, neće biti prikazano u grafikonima i tablicama, već će biti uzgredno spomenuto u tekstu.

¹² Za krađu vrijednosti od 100 perpera, odnosno razbojstvo od 30 perpera, dubrovačkim je propisima bila predviđena smrtna kazna (*Liber Croceus*: 43). I prosvjetiteljski su pisci krađu smatrali ozbiljnim zločinom (usp. C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 79-80).

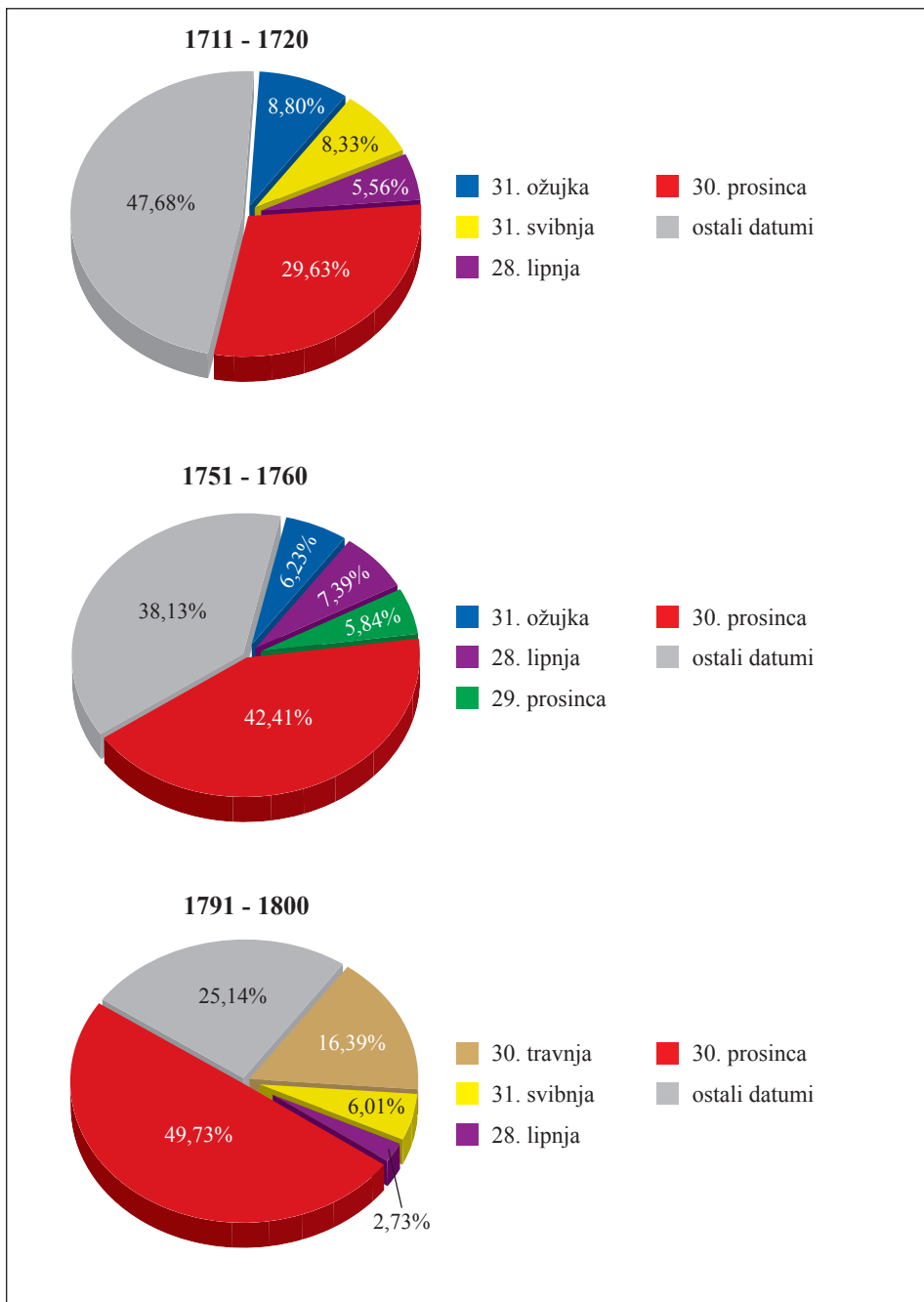
Tablica 1. Broj presuda po mjesecima (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

Mjesec	1711/20.		1751/60.		1791/1800.		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
siječanj	16	7,40	5	1,95	0	0	21	3,20
veljača	22	10,19	23	8,95	3	1,64	48	7,32
ožujak	22	10,19	20	7,78	7	3,82	49	7,47
travanj	14	6,48	24	9,34	34	18,58	72	10,97
svibanj	29	13,42	10	3,89	15	8,20	54	8,23
lipanj	16	7,41	22	8,56	16	8,74	54	8,23
srpanj	2	0,93	15	5,84	8	4,37	25	3,81
kolovoz	0	0	2	0,78	1	0,55	3	0,46
rujan	0	0	0	0	0	0	0	0
listopad	7	3,24	1	0,39	3	1,64	11	1,68
studenj	13	6,02	7	2,72	1	0,55	21	3,20
prosinač	75	34,72	128	49,80	95	51,91	298	45,43
<i>Ukupno</i>	216	100	257	100	183	100	656	100

Grafikon 1. Broj presuda po mjesecima (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

Grafikon 2. Najučestaliji datumi presuda (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

Tablica 2. Najučestaliji datumi presuda (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

1711/1720.						
Datum	31. ožujka	31. svibnja	28. lipnja	30. prosinca	ostali datumi	<i>Ukupno</i>
Broj	19	18	12	64	103	216
%	8,80	8,33	5,56	29,63	47,68	100
1750/1761.						
Datum	31. ožujka	28. lipnja	29. prosinca	30. prosinca	ostali datumi	<i>Ukupno</i>
Broj	16	19	15	109	98	257
%	6,23	7,39	5,84	42,41	38,13	100
1791/1800.						
Datum	30. travnja	31. svibnja	28. lipnja	30. prosinca	ostali datumi	<i>Ukupno</i>
Broj	30	11	5	91	46	183
%	16,39	6,01	2,73	49,73	25,14	100

iz prethodne godine. Nadalje, od siječnja do kraja lipnja doneseno je nešto više od pola godišnjih presuda (55,09%) koje su, uz izuzetak pojačane svibanjske aktivnosti (13,42%), prilično ravnomjerno raspoređene po mjesecima. Međutim, najinteresantnija je činjenica da su sudački kolegiji pred kraj mandata masovno dovršavali postupke koji su se nagomilali tijekom godine. U prosincu je doneseno preko trećine svih presuda (34,72%), a od njih glavnina pred samo raspuštanje Kaznenog suda, odnosno 30. prosinca (29,63% na godišnjem nivou; tablica 2, grafikon 2).

Dinamika suđenja najmanja je u mjesecu prije i poslije ljetne stanke. S iščekivanjem ljetne pauze, a možda već i povremenim “bježanjem na ladanje”, kao da je popuštala stega sudaca (u srpnju je doneseno svega 0,93% presuda). Za donošenje presude morala su biti prisutna sva četiri suca, pa je bilo dovoljno da samo jedan ne bude u gradu. Budući da je u svim razdobljima u rujnu bilo upadljivo najmanje tužbi, u mjesecu listopadu zabilježen je mali broj riješenih slučajeva (3,24%).

Sudački kolegiji često su mjesecima zaostajali sa suđenjima, te su primjerice 1719, uz uobičajeno prosinačko ročište, održana samo dva roka za donošenje presuda, 31. ožujka i 31. svibnja, na kojima su donesene svega tri presude.¹³ S druge strane, sudačko tijelo iz 1713. godine iskazalo je najveću revnost, jer je izricalo presude u čak jedanaest termina.¹⁴ Odredba o mjesečnom donošenju

¹³ *Criminalia* (dalje: *Crim*), ser. 16, sv. 6, f. 108v-109 (Državni arhiv u Dubrovniku, dalje: DAD).

¹⁴ *Crim*, sv. 6, f. 48-57v. Unatoč velikom broju rokova, najveći broj slučajeva (39,28%) ipak je okončan u zadnjem terminu, odnosno 30. prosinca.

presuda redovito nije poštivana.¹⁵ Sudački kolegiji u prosjeku su održali godišnje tek 6,5 ročišta za izricanje presuda.

Datumi donošenja sudskih presuda skoro beziznimno padaju na kraj mjeseca (93,65%),¹⁶ a izuzetak čini pet slučajeva, od kojih četiri ubojstva iz 1712,¹⁷ 1713.¹⁸ i 1720. godine.¹⁹ Sva spomenuta ubojstva, koja su izvanredno zaključena početkom mjeseca, završila su oglušnim presudama, kod kojih sud nije morao razviti puni dokazni postupak, jer je bila presudna činjenica što se optuženik nije odazvao pozivu. U tim slučajevima sud je možda želio na formalan način okončati postupke prije ljetne pauze, odnosno prije prosinačkog razdoblja opterećenosti.

U drugom analiziranom razdoblju (1751/60) sud je u siječnju dovršio daleko manje presuda (1,95%), kao da mu je trebalo vremena da prione na posao (tablica 1, grafikon 1). U proljeće se i dalje dosta sudilo, ali nešto manje nego u razdoblju od 1711. do 1720. godine, a povećana se aktivnost pomakla na razdoblje od veljače do srpnja (44,36%). Broj presuđenih slučajeva u prosincu

¹⁵ Usp. N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 52, bilj. 234.

¹⁶ Tu konstataciju iznosi i N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 52.

¹⁷ Kazneni je sud 23. travnja 1720. pokrenuo postupak po službenoj dužnosti protiv Krista Lalića, koji je ubodom noža usmrtio Ivana Nikolinog Glamazala iz Gruža. Svada je nastala jer Lalić nije želio pustiti Glamazala s još trojicom prijatelja da prođu kroz njegovo dvorište i tako si skrate put prema moru kamo su pošli gledati galije. Glamazalo je u ljutnji Laliću uputio pogrdne riječi *bestija infame*, a ovaj ga je probo nožem. Brijač Petar i kirurg Antonio izvijestili su sud da je Glamazalo 64 dana nakon ranjavanja umro od posljedica ozlijede. Kazneni sud je 2. srpnja 1712. donio presudu iz ogluhe, prema kojoj je optuženi osuđen na smrt odsijecanjem glave na Pločama. Vidi: *Lamenta del Crimina-le* (dalje: *Lam Crim*), ser. 50.3, sv. 59, f. 1-9v, 13, 49v-50 (DAD); *Crim.* sv. 6, f. 45v.

¹⁸ Kazneni je sud 27. rujna 1713. godine pokrenuo postupak po službenoj dužnosti protiv Bara Nikolinog iz Baletića koji je ubio susedjanku Maricu Matkovu Klaić. Prema iskazu susjeda, ubojstvu je prethodila svada, nakon koje je Baro presreo Maricu, izbo je nožem i zatim pobjegao. Kazneni je sud 1. studenoga 1713. Bara Nikolinog osudio iz ogluhe na smrtnu kaznu vješanjem (*Lam. Crim.* sv. 60, f. 173v-174, 188v-190, 195v; *Crim.* sv. 6, f. 54v-55).

¹⁹ Kazneni je sud 1720. godine dva slučaja ubojstva završio oglušnim presudama u izvanrednom roku 5. svibnja, nakon čega je uzeo dugu stanku do 30. prosinca. Postupak za prvi slučaj ubojstva pokrenut je 31. prosinca 1719. po službenoj dužnosti protiv sedamnaestogodišnjeg Stjepana Radiševa iz Ošlja, koji je pucnjem iz puške ubio jedanaestogodišnjeg Stjepana Devčića iz Visočana. Prema iskazu očevidaca, stražara Ivana Butijera i Vlahuše Ivanovog Milovčića, radilo se o nesretnom slučaju kad su se djeca otimala za njihovu pušku. Nakon počinjena zločina optuženi je pobjegao u Smrdan, a Kazneni je sud 5. svibnja 1720. donio presudu iz ogluhe kojom ga je osudio na desetomjesečnu zatvorsku kaznu (*Lam. Crim.* sv. 71, f. 252-256v, 272v; *Crim.* sv. 6, f. 113). Drugi slučaj, kada je Nikola Mortidija nožem ubio suprugu Katu, dogodio se 2. travnja 1720, a Kazneni je sud istoga dana pokrenuo postupak. Razlog okrutnog ubojstva bila je Mortidijina ljubomora, koji je zbog novih ženinih cipela posumnjao da ga supruga vara. Nakon zločina je pobjegao u Boku, što je bio dovoljan razlog da sud 5. svibnja 1720. donese iz ogluhe presudu na vješanje (*Lam. Crim.* sv. 72, f. 64-64v, 68-69, 71v-72v, 74, 75v-76, 87v; *Crim.* sv. 6, f. 112-112v).

s trećine se popeo na skoro polovicu (49,80%), ali tome su prethodila dva jesenja mjeseca s malim brojem presuda (0,39% u listopadu i 2,72% u studenome), ni s trećinom aktivnosti u tim mjesecima u drugom desetljeću. Jedan od faktora koji je na to utjecao vjerojatno je bilo općenito produljenje postupaka (vidi niže), tako da suđenje za zločine počinjene za vrijeme ljetne stanke nije ni dolazilo na red u prvim jesenjim mjesecima.

U ovom su razdoblju, suprotno običaju da sud u kolovozu i rujnu ne sudi, čak dvije presude izrečene u mjesecu kolovozu. U prvome je riječ o postupku zbog krađe voska koji je 7. srpnja 1751. pokrenuo Nikola Ivan-Nikolin Bona protiv nekoliko sluga.²⁰ Kazneni sud zaključio je slučaj 2. kolovoza, dakle, prije ljetne stanke koja počinje u drugoj polovici kolovoza. Kako je identitet počinitelja bio poznat, a bilo je i dovoljno dokaza, nije bilo razloga da se sa slučajem odugovlači i čeka listopad. Djelo se svakako tada smatralo teškim i zbog vrijednosti voska²¹ i zbog toga što je plemića okrao njegov vlastiti sluga. Relativno brzo rješavanje ovog slučaja uklapa se u ažurniji način rada sudačkog kolegija iz 1751, koji je prosječno trajanje postupka spustio na 59 dana odnosno 2 mjeseca,²² a i druge je slučajeve krađa riješio podjednakom brzinom.²³ U kolovozu je presuđen i slučaj preljuba ("skandalozne prakse") koji je sud vodio od 26. srpnja 1754. protiv Toma Kuruza i Marije, žene Petra Šuljage.²⁴

²⁰ Istragom je utvrđeno da je vosak ukrao njegov sluga Sava Perišić, Vlah, koji je 2. kolovoza 1751. kažnjen na javne radove na Placi (*Lam. Crim.* sv. 116, f. 3-5v; *Crim.* sv. 7, f. 4).

²¹ U 18. stoljeću vosak je, uz žitarice i sol, bio čest predmet krijumčarenja u susjedne zemlje. O krijumčarenju voska u odnosu spram druge robe, vidi: Vesna Miović-Perić, *Na razmeđu. Osman-sko-dubrovačka granica (1667.-1806.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 62, bilj. 153.

²² Da je sudački kolegij iz 1751. bio vrlo ažuran potvrđuje činjenica da je dovršio čak 91,66% slučajeva započelih tijekom godine.

²³ Sudački kolegij iz 1751. ekspresno je riješio slučajeve krađe: jedan u 22 dana i drugi u samo 2 dana. U prvom je slučaju vojnik Stjepan Maričević 6. svibnja 1751. tužio nepoznatog počinitelja zbog provale i krađe 38 dukata. Istragom je pronađen krivac, Jovo Gelja iz Tople u Boki, koji je 28. svibnja 1751. osuđen na jednogodišnje veslanje (*Lam. Crim.* sv. 115, f. 103 v; *Crim.* sv. 7, f. 1-1v). U drugom slučaju krađe, zbog koje je 10. lipnja 1751. postupak pokrenuo oštećeni Domenico Pietri iz Livorna, optuženom Antunu Tebanu je, nakon dvodnevnog suđenja, izrečena kazna četverogodišnjeg veslanja (*Lam. Crim.* sv. 115, f. 135v-141, 143-144v; *Crim.* sv. 7, f. 2-2v).

²⁴ Kazneni sud je 26. srpnja 1754. godine pokrenuo postupak po službenoj dužnosti protiv Tome Kuruza i Marije Šuljage, oboje u braku, koji su počinili preljub. Tomo i Marija uhićeni su u Dingaču na Pelješcu, odakle su se očito htjeli barkom prebaciti na mletačku Korčulu. Kazneni postupak završen je 8. kolovoza 1754: Tomi Kuruzu su izrečene kazne četverogodišnjeg veslanja i vječnog izгона, dok je Marija Šuljaga osuđena na jednogodišnji zatvor (*Lam. Crim.* sv. 123, f. 43-52v, 54v-74; *Crim.* sv. 7, f. 31-31v). O poimanju preljuba kao zločina, vidi: C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 113-114; Katherine Crawford, *European Sexualities, 1400-1800*. New York: Cambridge University Press, 2007: 147-151.

Sudski postupak završen je za svega 12 dana, jer su mnoge okolnosti jasno ukazivale na kaznenu odgovornost dvoje preljubnika. No, i taj je sudački kolegij iz 1754. općenito vrlo savjesno pristupao svome poslu jer se čak jedanaest puta sastao radi izricanje presuda²⁵ (gotovo dosegnuvši tempo koji su predvidjeli dubrovački propisi) i predmete dovršio u prosječnom roku od 75 dana odnosno dva i pol mjeseca.²⁶ Može se dodati i da je 1754. godina predvodila po broju zaključenih postupaka (43 ili 16,73% svih slučajeva u razdoblju od 1751. do 1760. godine). Dakle, presuđivanje neposredno prije ljetnog raspusta prvenstveno je ovisilo o marljivosti sudačkog kolegija, te potom o ozbiljnosti djela za koje se sudi.

Veliku ažurnost Kazneni sud je pokazao i 1760. godine, kada su na čak jedanaest ročišta donesene 42 presude (16,34% slučajeva u razdoblju od 1751. do 1760. godine).²⁷ S druge strane, 1756. godine za izricanje pravorijeka utvrđena su samo tri datuma, od kojih je najopterećeniji bio 30. prosinca, kada je izrečeno 65,51% presuda.²⁸ U razdoblju od 1751. do 1760. godine, sudački su kolegiji presude izricali prosječno 6,4 puta godišnje, slično kao i njihovi prethodnici iz drugog desetljeća 18. stoljeća.

U čak 92,18% slučajeva presude su donesene na kraju mjeseca. "Izvanredni" termini početkom mjeseca u srpnju 1758.²⁹ i 1760.³⁰ povezani su s nastupajućom ljetnom pauzom, a oni iz prosinca 1753.³¹ i 1758.³² s ubrzanim radom pred istek

²⁵ U prvoj polovici 1754. kazneni je sud u čak osam navrata izricao presude: 30. siječnja, 13. veljače, 18. veljače, 31. ožujka, 30. travnja, 16. svibnja, 29. svibnja i 28. lipnja. U drugoj polovici godine presude su izricane u samo tri termina: 8. kolovoza, 14. listopada i 30. prosinca (*Crim. sv. 7, f. 24-39v*).

²⁶ Sudački kolegij iz 1794. također je čak 90% slučajeva zaključio unutar mandata.

²⁷ *Crim. sv. 7, f. 93-112v*.

²⁸ Osim 30. prosinca, kazneni je sud 1756. presude izricao na ročištima 31. ožujka i 22. svibnja (*Crim. sv. 7, f. 51v-60*).

²⁹ Svećenik Miho Stefani pokrenuo je 1. travnja 1757. postupak protiv Anice Valjalove jer je napasala 50 krava i ovaca na njegovoj zemlji. Odlukom Kaznenog suda od 1. srpnja 1758. stado je dosuđeno tužitelju (*Lam. Crim. sv. 128, f. 106v; Crim. sv. 7, f. 77-77v*).

³⁰ Miho Lovrov iz Postranja pokrenuo je 22. ožujka 1760. postupak protiv suseljanina Vlahuše Nikolinog Keleza. Sudskom odlukom od 3. srpnja, Vlahuša Kelez morao je platiti naknadu za poljsku štetu koju je počinila njegova stoka (*Lam. Crim. sv. 134, f. 97v; Crim. sv. 7, f. 88*).

³¹ Židov Anđelo Terni tužio je 6. prosinca 1753. krojača Antuna Kirika zbog uvrede i lakšeg fizičkog napada. Kazneni sud okončao je postupak već narednog dana, određivši Kiriku zatvorsku kaznu u trajanju od 20 dana (*Lam. Crim. sv. 121, f. 76; Crim. sv. 7, f. 16v*).

³² Kazneni je sud 21. veljače 1758. pokrenuo postupak po službenoj dužnosti protiv Nikole Gverovića iz Imotice zbog raznih krađa u domovini i inozemstvu. Presudom od 30. prosinca 1758. Gverović je kažnjen na trogodišnje veslanje na galiji (*Lam. Crim. sv. 130, f. 29 v; Crim. sv. 7, f. 80-80v*). Orsat Antunov Cerva je 17. srpnja 1758. godine pokrenuo postupak protiv seljana Vignja, koji su 5. prosinca osuđeni na plaćanje novčane naknade za štetu na posjedu (*Lam. Crim. sv. 131, f. 18v; Crim. sv. 7, f. 79*).

mandata kolegija. U usporedbi s drugim sudačkim kolegijima, djelatnost onoga iz 1758. do srpnja je bila minimalna te je čak 91,66% slučajeva ostavljeno za prosinac, kada su održana tri termina za donošenje presuda.³³

U razdoblju od 1791. do 1800. godine uočeni su se trendovi zaoštrili (tablica 1, grafikon 1). Nakon preuzimanja dužnosti, sudski su kolegiji vrlo sporo razvijali djelatnost, tako da nijedan nije donosio presude u siječnju, a u veljači u tek 1,64% slučajeva. U proljetnom razdoblju aktivnost nije znatno pala, jer je od ožujka do srpnja presuđeno 43,71% slučajeva, međutim, učinkovitost je jako oscilirala od mjeseca do mjeseca. Glavnina proljetnih presuda donesena je u travnju (18,58%), čak 16,39% na ročištu od 30. travnja (tablica 2, grafikon 2). Jesenska slaba aktivnost suda postala je još slabijom, te je u listopadu doneseno svega 1,64%, a u studenome 0,55% presuda. Prosinački vrhunac još je više narastao, s 49,80% iz sredine stoljeća na 51,91%, i to čak uz anomaliju iz 1798, kada u tom terminu nije donesena nijedna presuda.

Nemoć suda da redovito radi - bilo da se ona može pripisati nemaru, bilo objektivnim problemima okupljanja kolegija - ilustrira činjenica da je u ovom razdoblju na dan 30. prosinca doneseno gotovo pola svih godišnjih presuda (49,73%, tablica 2, grafikon 2), što je u odnosu na prethodno razdoblje porast od čak četvrtine. Gomilanje presuda na kraju sudačkog mandata ne iznenađuje ako se uzme u obzir da su suci u ovom razdoblju prosječno donosili presude tek dva puta godišnje.³⁴

Presude su najvećim dijelom (82,14%) izricane na kraju mjeseca, a izuzetak čine sudački kolegiji iz 1791, 1794. i 1798. godine, koji su presude donosili početkom travnja, svibnja i srpnja. Među njima je i sudački kolegij iz 1791, koji je održao pet ročišta za donošenje presuda (naspram prosječna dva),³⁵ nekad i u razmaku kraćem od mjesec dana.³⁶ Općenito je bio vrlo učinkovit, s prosječnim

³³ U prosincu 1758. godine Kazneni je sud izricao presude 5, 28. i 30. prosinca (*Crim. sv. 7, f. 79-97*).

³⁴ Primjerice 1792, presude su donošene samo na jednom ročištu, a na njemu je okončan samo jedan postupak pokrenut krajem prethodne godine (*Crim. sv. 8, f. 243*). Ujedno je važno istaknuti da 1793. sud nije donio ni jednu jedinu presudu. S druge strane, termini za donošenje presuda bili su najbrojniji 1800, kada je sudački kolegij presude izricao tri puta u ožujku i dva puta u prosincu, te 26. travnja i 19. lipnja (*Crim. sv. 9, f. 50-68*).

³⁵ *Crim. sv. 8, f. 224-237v*.

³⁶ Sudački kolegij iz 1791. godine je 1. srpnja okončao dva postupka. Prvi se vodio povodom tužbe koju je 28. ožujka 1791. Ivan Gled podnio protiv kapetana Ivana Dordellija zbog dva šamara. Tuženik je kažnjen petnaestodnevnom zatvorom (*Lam. Crim. sv. 196, f. 110 v; Crim. sv. 8, f. 226v-227*). U drugome je kapetan Andrija Piskulić 6. travnja 1791. tužio Stjepana Galjufa iz Kupara zbog bespravno podignute međe na njegovoj zemlji. Sud je Galjufu izrekao oslobađajuću presudu (*Lam. Crim. sv. 196, f. 123; Crim. sv. 8, f. 227*). Krajem istog mjeseca suci su se ponovno sastali i izrekli presude za dva

trajanjem postupka od 6,5 mjeseci i s čak 91,30% dovršenih postupaka započelih za vrijeme njihova mandata. Dakle, unutar općeg trenda sudačke tromosti i inertnosti u razdoblju od 1791. do 1800. godine, postojali su sudački kolegiji, kao ovaj, koji su radili mnogo dinamičnije.

Kazneni sud iz 1794. također je bio mnogo aktivniji od uobičajenog. Naime, čak 50% postupaka okončanih te godine započelo je prethodne, kada - u potpunom zastoju pravosudnog aparata - nije donesena ni jedna presuda. Novi sudački kolegij nije pokleknuo pod teretom zaostalog posla, već je u pet godišnjih termina,³⁷ od kojih dva u travnju, donio rekordan broj presuda (23,84% sveukupnih presuda od 1791. do 1800. godine). Ne samo da je sudačko tijelo željelo što prije okončati delikatan i rijedak slučaj ubojstva Miha Pulića pa se radi donošenja presude sastalo 3. travnja,³⁸ nego je na ročištu 30. travnja okončan najveći udio slučajeva, odnosno 69,44%. Posebna anomalija u distribuciji ročišta kroz godinu primjećuje se u 1798. godini, u kojoj su presude donošene jedino u svibnju i lipnju.³⁹ Nije nam poznato zašto Kazneni sud nije sudio u prosincu, kako je inače bilo uobičajeno.

---

slučaja pokrenuta *ex officio*. Riječ je o procesu pokrenutom 31. siječnja protiv seljana Brsečina zbog maltretiranja vojnika Miha Šutala (*Lam. Crim. sv. 196, f. 44; Crim. sv. 8, f. 230v*) i o suđenju za ubojstvo Antuna Stjepovića, za što je 18. ožujka optužen brodski pisar Vlaho Goravica (*Lam. Crim. sv. 196, f. 94; Crim. sv. 8, f. 229v*). Samo 18 dana kasnije, suci su se ponovno sastali kako bi izrekli presudu u slučaju štete na zidu velečasnog Pasqualija. Postupak je pokrenut po službenoj dužnosti 3. srpnja 1791. protiv zidara Antuna Baldasana, Antuna Borovinića i Petra Kosovića, koji su kažnjeni dvomjesečnim zatvorskim kaznama (*Lam. Crim. sv. 195, f. 74; Crim. sv. 8, f. 231v-232*).

³⁷ Sudački kolegij iz 1794. na samo je četiri datuma donio 36 presuda: 3. i 30. travnja, 31. svibnja i 30. prosinca (*Crim. sv. 9, f. 9-24v*).

³⁸ Kazneni sud je 8. kolovoza 1793. pokrenuo postupak protiv Iva Pulića Malteza i Miha Matovog Čupića, koji su optuženi za ubojstvo Miha Mihovog Pulića iz Pičeta. Prema izvještaju svjedoka Luke Perovića, Miho Pulić je bio u neprijateljstvu s rođakom Ivom Pulićem jer mu je Ivo ranio *dunda* Vuka i pretukao brata Stijepa. Drugi očevidac, Mato Perov Perović, prepričao je cijelu svađu koja je bezazleno počela na cesti: "čuo sam rečenoga Miha Pulića da reče rečenomu Ivu Maltezu, 'što se okašljivaš', našto čuo sam da mu je rečeni Ivo Maltez odgovorio, 'zasio mi je bokun kruha, s tega se okašljivam', na to mu priloži rečeni Miho Pulić, 'zašto si mi ubo dunda, pak si mi iza tega izbio brata, ali si mislio da ja nijesam živ', na što mu je odgovorio rečeni Ivan Maltez, 'ja se brate od tebe uklanjam, hodi s mirom putem'..." Kako je Miho Pulić potegnulo pištolj na rođaka Iva Pulića, tako ga je napao nožem Ivo prijatelj Miho Čupić. Miho Pulić je krenuo bježati od Čupića, koji je nosio nož i od Iva Pulića, koji je na Miha krenuo s puškom. Očevidac je posvjedočio da je vidio da je smrtonosne rane nožem zadao Miho Čupić, koji je na koncu osuđen na kaznu vješanja. Ivo Pulić je kažnjen samo jednogodišnjim zatvorom, jer je njegova uloga u tom ubojstvu bila zanemariva (*Lam. Crim. sv. 201, f. 60v-71, 186-187v; Crim. sv. 9, f. 19*).

³⁹ Sudački kolegij iz 1798. neuobičajenom je dinamikom izricao presude u tri lipanjska termina (16. 25. i 28. lipnja) i 9. svibnja, pri čemu je izostao uobičajeni prosinački termin (*Crim. sv. 9, f. 43-46*).

Sve tromije uhodavanje početkom godine i nakon ljetnih praznika, te sve veći udio slučajeva završenih na samom kraju sudačkog mandata pokazuju da suci nisu uviđali da bi veća ažurnost mogla povoljno utjecati na suzbijanje kriminaliteta ili da barem nisu bili spremni nastojati oko toga. Dok se s jedne strane daje naslutiti kako dubrovačkim sucima nije bilo previše stalo da se postupak okonča u što kraćem vremenu čak ni kad je dokazni postupak već bio zaključen (o čemu niže), s druge je strane vidljivo da su koncem godine ipak odlučivali “počistiti iza sebe” i donijeti presude za većinu postupaka koje su doveli do kraja.⁴⁰ Postavlja se pitanje zašto su nastojali u zadnji tren nadoknaditi propuste i povećati “produktivnost” svog sudačkog mandata, jer broj riješenih predmeta nije utjecao na sudačku plaću⁴¹ niti je ponovni izbor na sudačku funkciju smatran poželjnim.⁴² Moguće je da zbog “patricijske solidarnosti” nisu smatrali časnim ostaviti velike zaostatke svojim nasljednicima, te su se zato odlučivali na završno rješavanje nagomilanih postupaka. Ujedno, suci Kaznenog suda i inače su planirali ročišta za donošenje presuda po načelu “komoditeta”, nastojeći racionalizirati, odnosno što više smanjiti njihov broj. Od tog su načela odstupali kad bi to nalagao neki poseban cilj, na pr. težina djela. Nadalje, možda su na zakazivanje sudbenih ročišta utjecale individualne osobine sudaca, “ažurnih” ili “lijenih”, zbog čega su mogle biti izražene razlike u radu pojedinih sudačkih kolegija.

Trajanje kaznenih postupaka

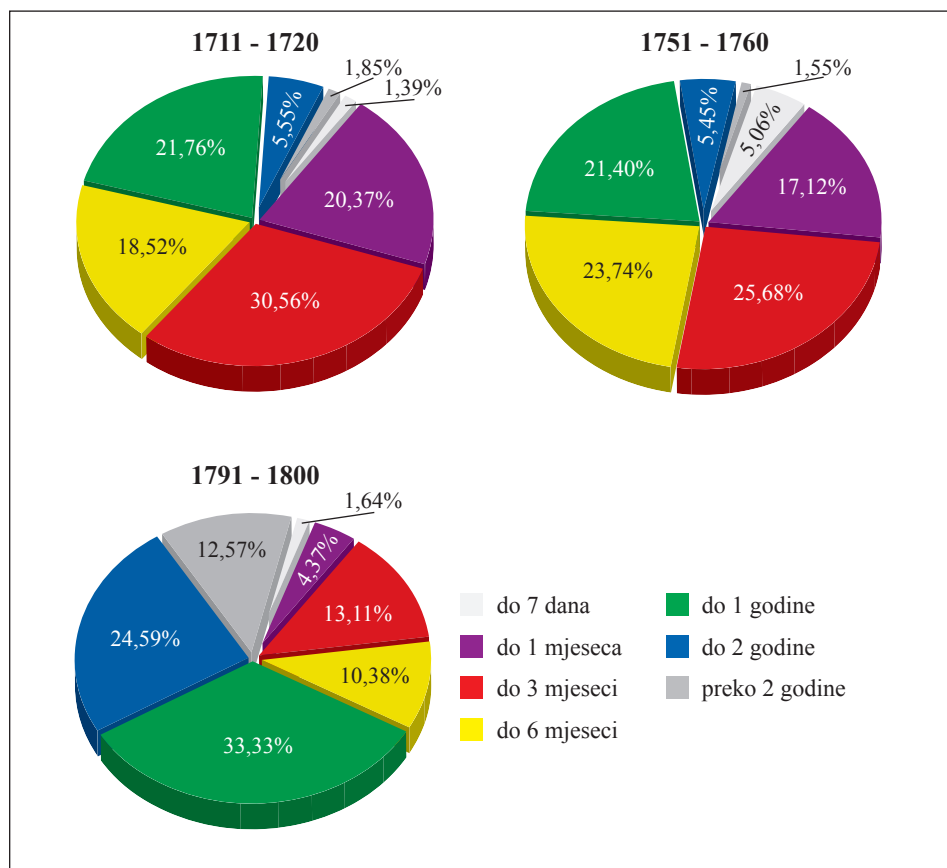
U razdoblju od 1711. do 1720. godine petina postupaka (20,37%) zaključena je u rekordnom roku od 7 dana do 1 mjeseca, a najveći broj postupaka trajao je od 1 do 3 mjeseca (30,56%). Naredna petina slučajeva (21,76%) trajala je od 6 mjeseci do 1 godine. Budući da je čak polovica svih sudskih predmeta (52,31%) okončana za 3 mjeseca ili manje, dok je godinu dana ili više trajalo tek 7,40% kaznenih postupaka (tablica 3, grafikon 3), učinkovitost dubrovačkog pravosuđa iz prvog promatranog razdoblja (1711/20) može se ocijeniti povoljnom.

⁴⁰ Rezultati godišnje raspodjele produktivnosti potvrđuju rezultate istraživanja Nelle Lonza za cijelo razdoblje 1708/92, prema kojem su sudački kolegiji intenzivno radili od veljače do konca lipnja (42,20%) i u prosincu (45,42%). Lonza zaključuje da je neravnomjeran tempo suđenja “bio uzrokovan zapinjanjem sudačkog aparata”. Vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 264.

⁴¹ Sucima se nakon reforme iz 1624. godine smanjila plaća na paušal od 10 perpera godišnje, dok je udio od novčanih kazni u iznosu od 10% ostao netaknut, vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 53.

⁴² Izabrani plemići često su pokušali izbjeći sudačke dužnosti, što je vlast pokušala sankcionirati uvođenjem visokih globa (N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 52). U Rijeci su odabrani suci morali prihvatiti dužnost pod prijjetnjom globe od 50 libara (Đ. Milović, »Način izbora i funkcije općinskih organa u Rijeci.«: 215).

Grafikon 3. Trajanje sudskih postupaka (1711/720, 1751/60. i 1791/1800)

Tablica 3. Trajanje sudskih postupaka (1711/720, 1751/60. i 1791/1800)

Vremenski interval od početka postupka do donošenja presude	1711/20.		1751/60.		1791/1800.		Ukupno	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1 dan - 7 dana	3	1,39	13	5,06	3	1,64	19	2,90
7 dana - 1 mjesec	44	20,37	44	17,12	8	4,37	96	14,63
1 mjesec - 3 mjeseca	66	30,56	66	25,68	24	13,11	156	23,78
3 mjeseca - 6 mjeseci	40	18,52	61	23,74	19	10,38	120	18,29
6 mjeseci - 1 godine	47	21,76	55	21,40	61	33,33	163	24,85
1 godina - 2 godine	12	5,55	14	5,45	45	24,59	71	10,82
preko 2 godine	4	1,85	4	1,55	23	12,57	31	4,73
Ukupno	216	100	257	100	183	100	656	100

U vrijeme jednogodišnjeg trajanja službe sudački su kolegiji zaključili čak 70,75%⁴³ slučajeva, a navedeni postotak efikasnosti bio bi i veći bez 11,11% postupaka pokrenutih u prosincu,⁴⁴ od kojih je oko pola (58,33%) preneseno na novi saziv suda, koji je s radom počinjao početkom sljedeće godine.⁴⁵ Najviše postupaka unutar svog mandata završili su suci iz 1715. i 1718. godine (88,46% odnosno 81,81% slučajeva iniciranih te godine), a najmanje 1712. (52,63%) i 1719. godine (54,54%). Ažurnost suda oscilirala je iz godine u godinu zavisno od spleta objektivnih i subjektivnih okolnosti te nije moguće utvrditi neku opću pravilnost ili trend kroz cijelo razdoblje.

Od šest vrsta zločina koje su zbog velikog udjela u sveukupnom broju presuda u fokusu rada, u razdoblju od 1711. do 1720. godine znatan je broj, oko trećina ubojstava (39,13%), fizičkih napada (31,37%) i krađa (34,29%), dovršen razmjerno brzo - u roku od 1 do 3 mjeseca. Lakši i pravno jednostavniji postupci zbog uvreda trajali su kraće, tako da ih je pola zaključeno unutar jednog mjeseca, a svi unutar 6 mjeseci od podnošenja tužbe. Međutim, ovi se udjeli ne mogu uzeti kao čvrst pokazatelj ekspeditivnosti suda, jer se u tom razdoblju mali broj uvreda uopće našao pred sudom (nizak apsolutni broj). Najveći broj šteta na posjedu (41,67%) i poljskih šteta koje su počinile životinje (27,27%) oduljio se na 6 mjeseci do 1 godine (tablica 4, grafikoni 4-9).

Za gotovo pola ubojstava presuda je donesena u roku do 3 mjeseca (43,47%). Prosječno trajanje postupka za ubojstvo od oko 7 mjeseci nije dobar pokazatelj,⁴⁶

⁴³ Iako je 92,70% slučajeva trajalo do godinu dana, suci su unutar jednogodišnjeg mandata zaključili 70,75% slučajeva. Razlika je nastala zbog prakse Kaznenog suda da slučajeve koji su pristigli krajem godine (opravdano ili neopravdano) prepuste sljedećem sazivu suda. Zato su rješavanjem postupaka koji su trajali godinu dana često bila opterećena dva saziva suda. Za uvid u efikasnost sudačkog kolegija analizirani su samo slučajevi koji su završeni tijekom njihovog mandata.

⁴⁴ O razlozima malog broja tužbi u zimskim mjesecima, vidi: Nenad Vekarić, »Sud Janjinske kapetanije.« *Analiz Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 27 (1989): 140; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 259.

⁴⁵ Ponekad nije postojao valjani razlog za prebacivanje pojedinih kaznenih postupaka koji su pokrenuti početkom prosinca. Primjerice, slučaj zbog štete na stvarima, koji je pokrenuo Antun Dragojev protiv Antuna Šuljage, trajao je od 4. prosinca 1714. do 30. travnja 1715. godine, iako su zadnji svjedoci ispitani još 10. prosinca 1714. Sudački kolegij iz 1715. zaključio je slučaj osudivši Šuljagu na desetodnevni zatvor (*Lam. Crim. sv. 63, f. 11v; Crim. sv. 6, f. 75v*). Isti sudački kolegij bez razloga je svojim sljednicima ostavio i proces koji je po službenoj dužnosti pokrenuo 10. prosinca 1714. protiv kožara Ilije Vlahušina. *Barabanti* su istoga dana poslani da Iliju sprovedu u zatvor. Pronašli su ga u Gružu, a ubrzo nakon toga, liječnik je pregledao žrtvu, Ilijinu pretučenu suprugu Jelu. Nije jasno zašto je ovaj jednostavni slučaj lakšeg fizičkog nasilja zaključen tek 31. siječnja 1715. kada je Iliji izrečena desetodnevna kazna zatvora (*Lam. Crim. sv. 63, f. 30; Crim. sv. 6, f. 74v*). Oba postupka pridonose sveukupnom broju slučajeva (22,23%) koje su suci iz 1714. godine prepustili narednom sazivu suda.

⁴⁶ Izračunat je u danima interval od tužbe do presude u za svaki postupak i zatim izračunat prosjek (7,1 mjesec).

Tablica 4. Trajanje sudskih postupaka prema odabranim vrstama zločina (1711/20)

Vremenski interval od početka postupka do donošenja presude	Vrsta zločina											
	ubojstvo		fizički napad		uvreda		krađa		šteta na posjedu		poljska šteta koju su počinile životinje	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1 dan - 7 dana	0	0	1	0,98	0	0	0	0	1	8,33	0	0
7 dana - 1 mjesec	1	4,34	25	24,51	3	50,00	8	22,86	1	8,33	5	22,73
1 mjesec - 3 mjeseca	9	39,13	32	31,37	1	16,67	12	34,29	1	8,33	5	22,73
3 mjeseca - 6 mjeseci	6	26,09	17	16,67	2	33,33	5	14,28	0	0	5	22,73
6 mjeseci - 1 godine	5	21,74	26	25,49	0	0	5	14,28	5	41,67	6	27,27
1 godina - 2 godine	0	0	1	0,98	0	0	4	11,43	3	25,00	1	4,54
preko 2 godine	2	8,70	0	0	0	0	1	2,86	1	8,33	0	0
<i>Ukupno</i>	23	100	102	100	6	100	35	100	12	100	22	100

jer ga bitno podižu dva izuzetna slučaja (o kojima će još biti riječi), bez kojih bi prosječno trajanje bilo 3,40 mjeseci. To je dulje od dvomjesečnog zakonskog roka, ali se ipak može smatrati prihvatljivim tempom. Iako je u oba slučaja vrlo dugih postupaka za ubojstvo iz 1716. godine⁴⁷ bijeg optuženika po pravu bio dostatan razlog za okončanje slučaja osuđujućom presudom,⁴⁸ postupak se oduljio na preko tri godine. Unatoč tome što su bili pokrenuti po službenoj dužnosti,⁴⁹ dugotrajnost tih postupaka pokazuje da se Kazneni sud nije adekvatno nosio s teškim zločinima,

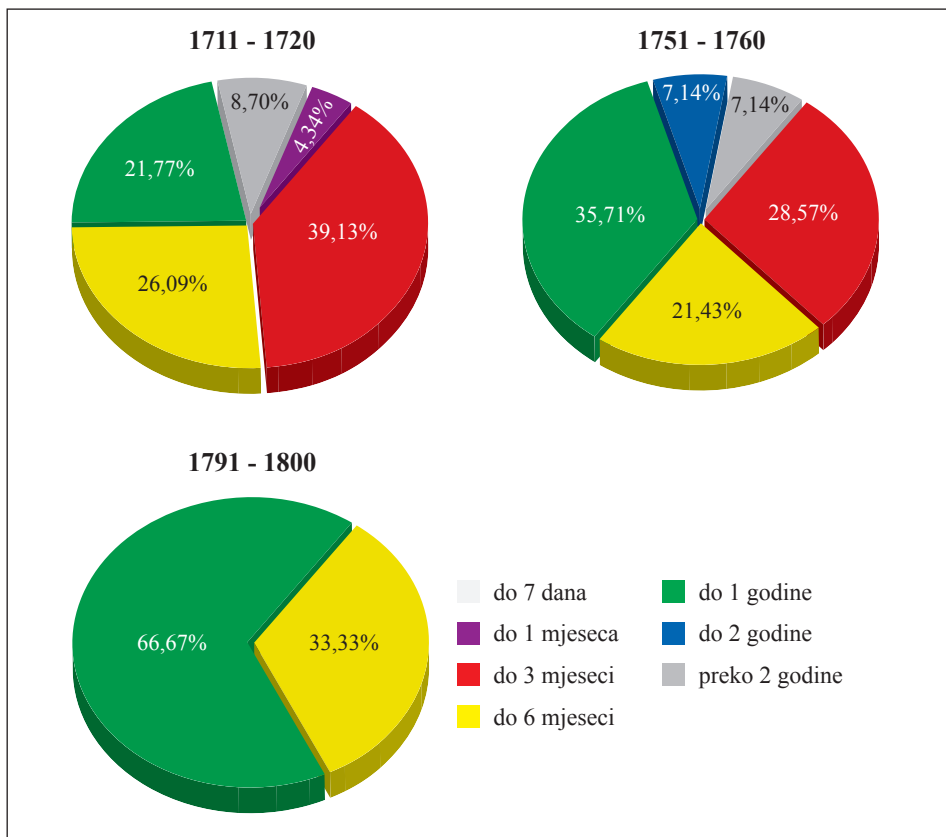
⁴⁷ Pero (Mali), mladi sin Mata Radina iz Mihanića, ubio je 30. ožujka 1716. godine starijeg brata, Pera Velikog i pobjegao u Herceg Novi. Kazneni je sud po službenoj dužnosti pokrenuo postupak protiv odbjegloga Pera Maloga, zbog čega je donesena presuda iz ogluhe 31. ožujka 1719. godine (*Lam. Crim. sv. 66, f. 24v- 25, 219v- 225, 240- 241v, 263v, 268v-269v; Crim. sv. 6, f. 109-109v*). U drugom slučaju je Antun Ivanov iz Petrova Sela 18. svibnja 1716. izbo nožem Miha Ivanovog iz Mokošice, od čega je ovaj nekoliko dana kasnije preminuo. Antun je nakon počinjena zlodjela pobjegao u crkvu, a tek je 31. ožujka 1719. godine donesena presuda iz ogluhe (*Lam. Crim. sv. 66, f. 77, 85v, 91-95v, 270; Crim. sv. 6, f. 109v*). O crkvenom azilu, vidi: C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 121; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 217-220; Nikola Škalabrin, »Sveta mjesta i osobito crkve u kanonskom pravu.« *Bogoslovska smotra* 73 (2004): 901-923.

⁴⁸ O presudama iz ogluhe, vidi: N. Lonza: *Pod plaštem pravde*: 270.

⁴⁹ O pokretanju postupka po službenoj dužnosti suda (*ex officio*) općenito vidi: Goran Tomašević, *Kazneno procesno pravo: temeljni pojmovi i osnove praktične primjene*. Split: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 1998: 27-30; Davor Krapac, *Kazneno procesno pravo, prva knjiga: Institucije*. Zagreb: Narodne novine, 2010: 11-16. Za Dubrovnik vidi N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 207-212; N. Lonza, »Tužba, osveta, nagodba: modeli reagiranja na zločin u srednjovjekovnom Dubrovniku.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 40 (2002): 57-104.

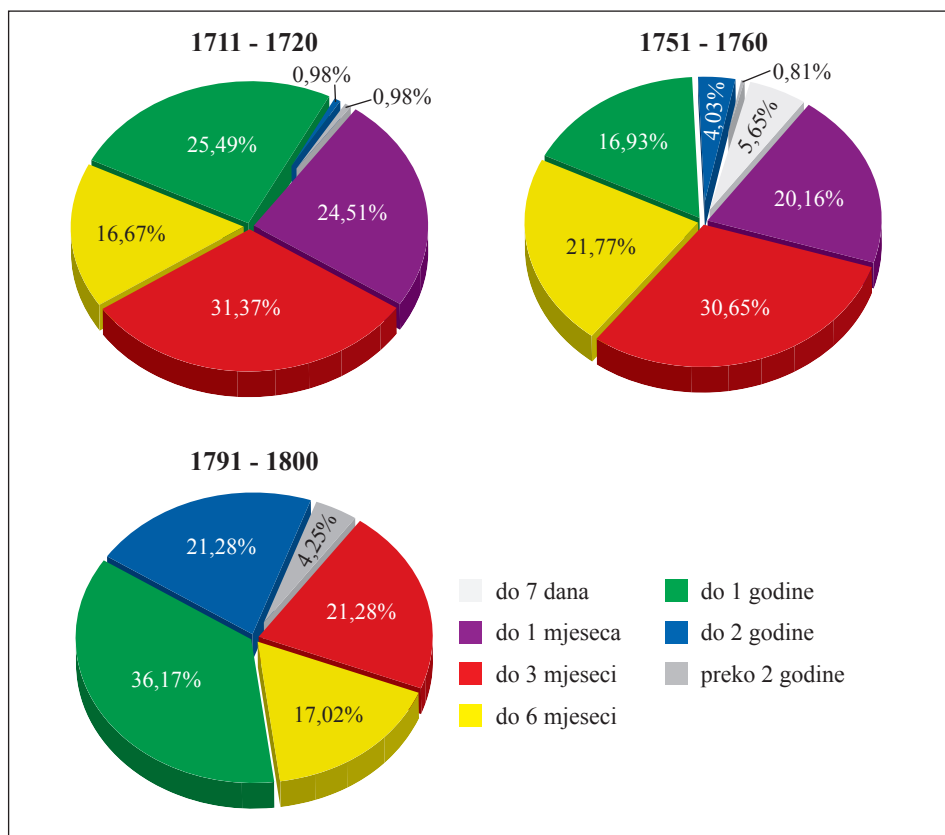
Grafikon 4. Trajanje sudskih postupaka za ubojstvo (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

premda je interes javnih vlasti za njihovo kažnjavanje bio posebno izražen. U prvom postupku sud je tek nakon 9 mjeseci uputio poziv bratoubojici Peru Radinu da se obrani pod prijetnjom osude iz ogluhe. Dokazni postupak oko utvrđivanja okolnosti ubojstva i identiteta počinitelja trebao je biti jednostavan jer su iskazi svjedoka očevidaca, Mate Radina i Mande, oca i žene ubijenoga, bili iscrpni.⁵⁰ U drugom

⁵⁰ Mande, žena Pera Radina Velikog, iskazala je da joj je muž uboden nožem u grudi i u vrat i da je odmah umro "bez da je mogao reći Jezus". Ubojstvo se dogodilo "u kući našoj prid ognjištem", kada je Pero Mali pitao starijeg brata da mu dade mazge, a ovaj mu odgovorio: "Ne dam ih er mi nije drago", nakon čega mu je bacio u lice žar i udario ga u lice. Prema udovičnim riječima: "Tad Pero Mali izvuče nož i s dva udarca ubije moga muža. Prisutni su bili još Mato Radin, otac, i moja dva sina, jedan od pet, drugi od šest godina". Otac ubijenog i optuženog, Mato Radin, rekao je pred sudom: "Mlađi me upitao: 'Ćaća daj mi konje da mogu dobiti čijem se možemo prihraniti', tad mu stariji Pero reče: 'Je da su tvoje mazge, pasja vjero, daću ti sto roga'. Ma je Gospodo zaisto bio pjan pokojni Pero, čemu tadar uze žerave s ognjišta i zaspu Pera po obrazu..." (*Lam. Crim.* sv. 66, f. 24v- 25, 219v- 225, 240- 241v, 263v, 268v-269v).

Grafikon 5. Trajanje sudskih postupaka za fizički napad (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

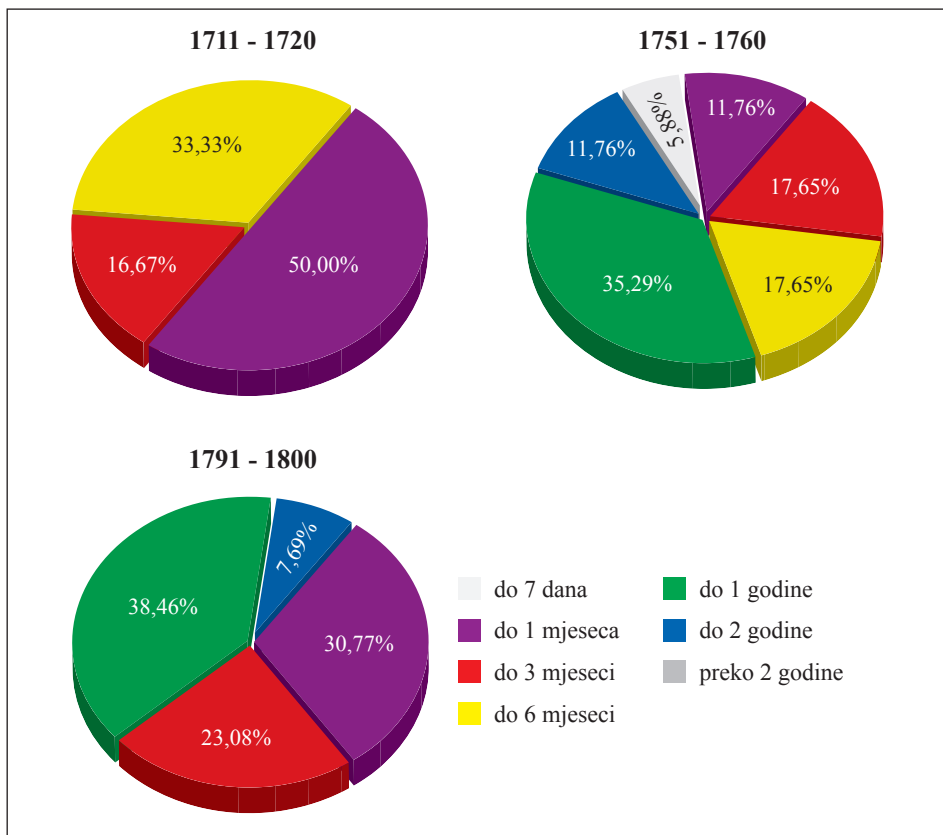

slučaju, sud je mogao rekonstruirati zločin na temelju detaljnog iskaza svjedoka i oštećenoga Miha Ivanovog iz Petrova Sela,⁵¹ koji je od posljedice ranjavanja preminuo u bolnici. Liječnik je u svom vještačenju od 31. ožujka 1719. naveo da je Miho preminuo od infekcije rane.⁵² Možda je sud u ovom slučaju otezao s izricanjem

⁵¹ Sudski iskaz očevica Jakoba Ivanovog glasi: “Bili smo na fatizi u G. Đona Rastića u Rijeci polak mlina težaci to jes ja, Jakob Franov, Andrija Petrov, Tonko Petrov, Nikola Pavov, Lucijan Pavov, Ivan Jozov i rečeni p. Miho... p. Miho reče Antunu ‘fatiga bolje’, a Antun mu odgovori: ‘Ja fatigam i ne bojim se tebe fatigati’ i tadar rečeni p. Miho udri jednom palicom rečenoga Antuna Bana priko repa i tadar rečeni Antun... izvuče jednu motiku... tada se uhitiše i padoše na tle oba dva, i bivši mi svi težaci skočili za razvadit ih... videh de Matko rečeni sin Mihov drži nož u ruci i govori ‘ubijen mi je otac’ govoreći ‘evo sam sad izvadio iz mesa mu ovi nož’... i videh p. Miha ranjena za lopaticu lijevu...” (*Lam. Crim.* sv. 66, f. 77, 85v, 91-95v, 270).

⁵² U izvještaju kirurg navodi da je pacijent umro od: *erisipela flemmonosa, prodotta dalla piagha* (*Lam. Crim.* sv. 66, f. 77, 85v, 91-95v, 270).

Grafikon 6. Trajanje sudskih postupaka za uvredu (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

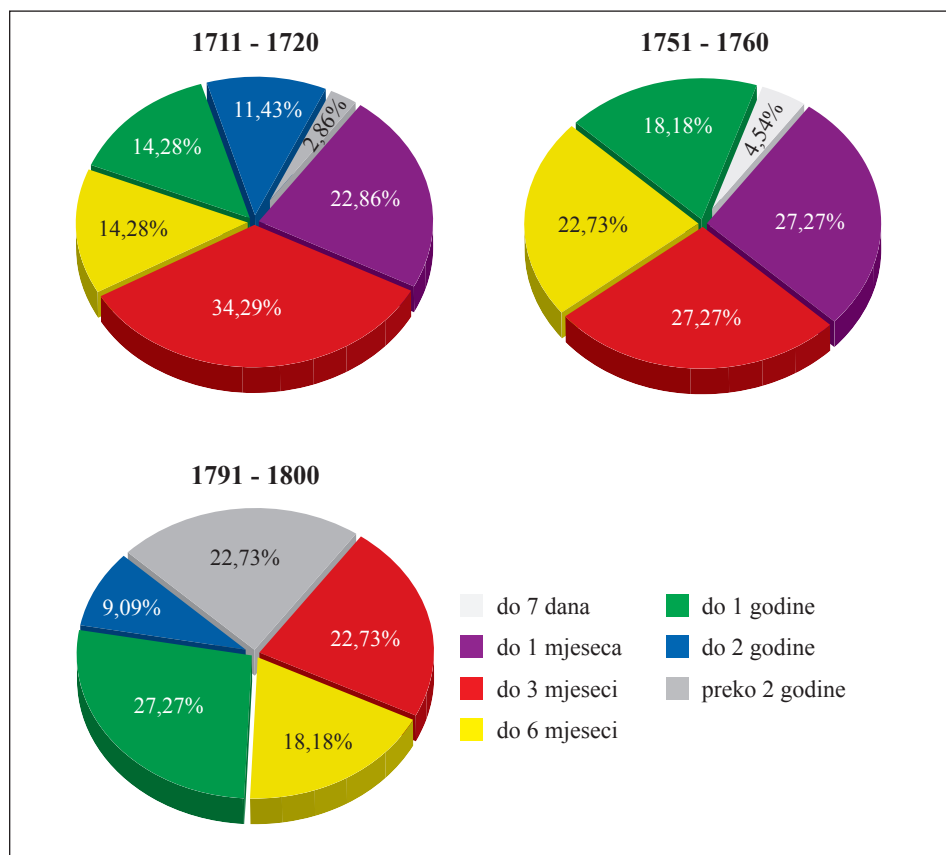

presude zato što nije mogao točno prosuditi stupanj kaznene odgovornosti počinitelja.⁵³ Navedeni primjeri neefikasnog ponašanja pravosudnog mehanizma ipak predstavljaju iznimku i ne umanjuju sliku prilične učinkovitosti kod suđenja za ubojstva u prvom promatranom razdoblju.

Na godinu ili više najčešće su se oduljili kazneni postupci za krađe (14,29%) i štete na posjedu (33,33%). U stvarnosti, ta su djela slična i često se pojavljuju

⁵³ Iako je postojao dovoljan dokazni minimum za presudu, sudački je kolegij bio oprezan s izricanjem smrtne kazne. Nakon trogodišnjeg sudskog procesa, optuženik u spomenutom slučaju, Antun Ivanov Ban, osuđen je na trogodišnje veslanje na galiji, vjerojatno zato što je sud njegovo djelo okarakterizirao kao tešku tjelesnu ozljedu a ne ubojstvo (*Lam. Crim. sv. 66, f. 77, 85v, 91-95v, 270; Crim. sv. 6, f. 109v*).

Grafikon 7. Trajanje sudskih postupaka za krađu (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

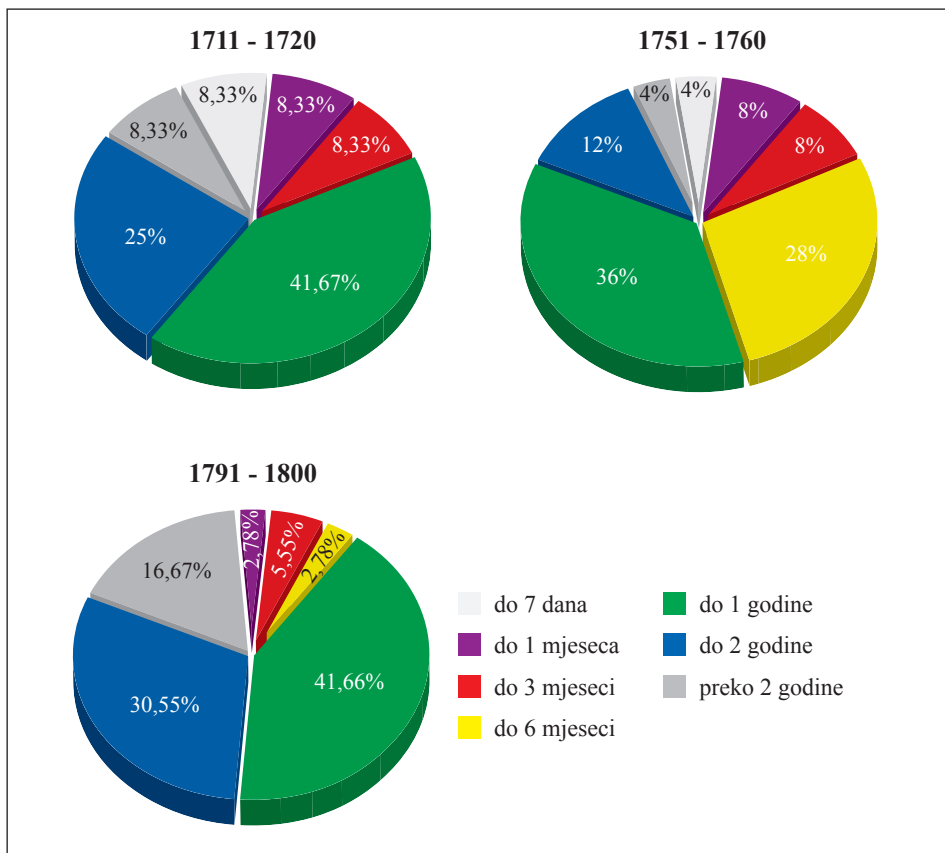

kao kombinirano zlodjelo imovinskog karaktera.⁵⁴ U naredni saziv suda prebačena su sva tri slučaja štete na posjedu⁵⁵ i četiri od pet slučajeva krađe

⁵⁴ Primjerice, Đuro Ilijin je 22. studenoga 1716. istovremeno optužen za krađu i štetu na posjedu. Ovo je najduži postupak za krađu iz prvog promatranog perioda, jer je tužitelj Ivan Jeronimov presudu čekao preko dvije godine, sve do 30. prosinca 1718. (*Lam. Crim. sv. 67, f. 50-51, 287-288; Crim. sv. 6, f. 107*). Potrebno je napomenuti da su u našem istraživanju slučajevi koji se sastoje od dva zlodjela kategorizirani prema težem, tako da su zločini kod kojih je počinjena krađa i šteta na posjedu klasificirani pod krađu.

⁵⁵ Zbog posječene borove šume, Marija Alligretti je 6. svibnja 1714. tužila bližiku Šunja na Lopudu, koja je prema presudi od 31. listopada 1715. bila dužna platiti naknadu (*Lam. Crim. sv. 62, f. 6v, 85, 85v, 279; Crim. sv. 6, f. 78v*). Mato Ivanov Ghetaldi je 8. listopada 1716. pokrenuo postupak protiv seljana Ljupča. Kako kaznac Ljupča nije pronašao kradljivca vina, cijelo je selo 28. veljače 1717. kažnjeno novčanom naknadom (*Lam. Crim. sv. 67, f. 13v, 58-59, 88v-89, 103; Crim. sv. 6, f. 100-100v*). Vidi također slučaj Luka Pozze, citiran u tekstu.

Grafikon 8. Trajanje sudskih postupaka za štetu na posjedu (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

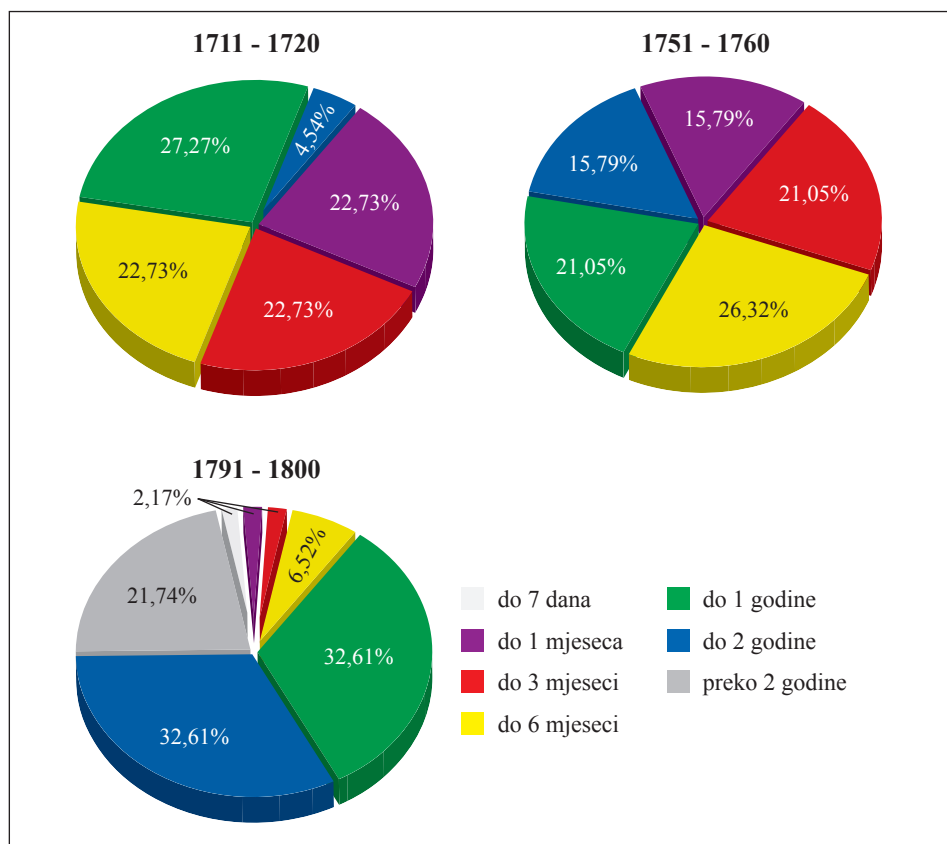

u kojima je tuženik bio nepoznat,⁵⁶ čime je odgovornost za zločin pala na zajednicu.⁵⁷ Njihov sporiji tempo suđenja djelomice se može pripisati višemjesečnom

⁵⁶ Zbog krađe na posjedu, Damjan Franov Bobali je 25. lipnja 1712. tužio selo Osojnik za što mu je 30. prosinca 1713. dosuđena naknada (*Lam. Crim.* sv. 59, f. 44; *Crim.* sv. 6, f. 56v). Ivan-Karlo Marinov Sorgo je 29. studenog 1713, zbog krađe kamenja, tužio kaznačinu Sv. Đurda s Boninova, kojoj je 29. studenoga 1715. presudom naređeno plaćanje novčane naknade (*Lam. Crim.* sv. 61, f. 3v; *Crim.* sv. 6, f. 80v). Mare Pozza je 19. prosinca 1713. tužila kaznačinu Orašac zbog krađe maslinova ulja, a odlukom suda od 31. svibnja 1715. određeno je da joj kaznačina, koja u propisanom roku nije pronašla kradljivca, mora platiti naknadu (*Lam. Crim.* sv. 61, f. 24; *Crim.* sv. 6, f. 77). Frano Matov Ghetaldi je 28. travnja 1717. zbog krađe tužio selo Kliševo, koje je prema odluci suda od 30. prosinca 1718. bilo dužno platiti obeštećenje (*Lam. Crim.* sv. 68, f. 18v; *Crim.* sv. 6, f. 107v).

⁵⁷ O kolektivnoj odgovornosti teritorijalnih zajednica, vidi: Michael Weisser, *Crime and punishment in early modern Europe*. Sussex: Harvester Press, 1982: 175-176; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 128-130; Pavao Krmptović, »Kazneni postupak prema srednjovjekovnom statutarnom pravu Dubrovačke Republike.« *Pravnik* 40/2 (2006): 89.

Grafikon 9. Trajanje sudskih postupaka za poljske štete koje su počinile životinje (1711/20, 1751/60. i 1791/1800)

roku u kojem je kaznačina mogla provesti istragu i pronaći krivca kako bi se oslobodila kolektivne odgovornosti, a tome treba dodati vrijeme suđenja Kaznenog suda prije i poslije prebacivanja istrage na teritorijalnu zajednicu. Primjerice, Luka Lucijanov Pozza pokrenuo je 10. kolovoza 1716. postupak zbog štete na posjedu protiv kaznačine Sv. Mihajla iz Gruža (Lapad), kojoj je sud tek 31. svibnja 1717. odredio četveromjesečni rok za pronalaženje krivca.⁵⁸ Konačnu presudu o plaćanju naknade sud je donio čak tri mjeseca nakon isteka četveromjesečnog roka, odnosno 30. prosinca 1717. godine.⁵⁹ U sljedeći saziv suda često su prebacivane i druge vrste šteta, naročito one vezane uz ruralna područja. Rječit je i slučaj

⁵⁸ *Lam. Crim.* sv. 66, f. 180v, 261v, 264; *Crim.* sv. 6, f. 99.

⁵⁹ *Crim.* sv. 6, f. 99.

štete na mljetskom dominikanskom posjedu iz 1711, rekordnog trajanja od preko 6 godina.⁶⁰ Dakle, štete su kategorija zločina za koji se suđenje gotovo redovito oduljivalo, jer se u pravi sudski postupak interpolirao neformalni oblik traženja krivca u selu, tako da se postupak, ustvari, dva puta “selio” iz nadležnosti državnog tijela i natrag, pri čemu se gubilo vrijeme.

U razdoblju od 1751. do 1760. ponešto je smanjen udio slučajeva u trajanju do 3 mjeseca (s ukupno 53,32% na 47,86%), a donekle povećan udio slučajeva koji su trajali od 3 do 6 mjeseci (s 18,51% na 23,74%). Udio postupaka koji su trajali dulje od godine dana gotovo je posve isti (razlika je samo 0,41%). U odnosu na prethodno razdoblje, dolazi do primjetnog, ali blagog porasta trajanja sudskih postupaka (tablica 3, grafikon 3).

Čak 93,00% slučajeva trajalo je do godinu dana, a sudački su kolegiji unutar jednogodišnjeg mandata zaključili 81,06% sudskih postupaka, 17,59% više od njihovih prethodnika iz prethodnog razdoblja. Ujedno su od 8,83% slučajeva pokrenutih u prosincu manje od polovice (45,45%) prenijeli na sljedeći saziv suda, što znači da su potkraj mandata radili intenzivnije. Ipak, sljedeću ekipu sudaca dočekalo je neriješeno više od pola slučajeva (53,58%) iz 1759, no ona je pak vrlo efikasno radila i uspjela okončati čak 94,73% slučajeva započetih tijekom 1760. godine. Moguće je da je 1759. zaredalo više složenih postupaka, a 1760. jednostavnih, ali ovolikoj je razlici sigurno pridonio “ljudski faktor” - nesposobnost ili nevoljkost prvih, a spremnost drugih da se sastanu i izvrše javnu dužnost koja im je povjerena.

U ovom su se razdoblju, kao i u prethodnome, najbrže dovršavali postupci zbog fizičkih napada i krađa, od kojih je većina završena u roku do tri mjeseca (56,46%, odnosno 59,08%). U usporedbi s prethodnim razdobljem, raste broj krađa (4,54%) i fizičkih napada (5,65%) riješenih u rekordnom roku do 7 dana. S druge strane, došlo je do bitnog produljenja postupka za uvrede. Dok su u prethodnom razdoblju svi bili završeni u roku do 6 mjeseci, a od toga pola za manje od mjesec dana, od 1751. do 1760. gotovo pola njih (47,05%) traje pola godine i dulje. Možda je povećanje broja verbalnih prijestupa od 64,70% usporilo rad suda (tablica 5, grafovi 4-7).

Osim toga, znatno je produljeno vrijeme suđenja za ubojstva: čak pola (49,99%) postupaka za ubojstvo trajala je preko 6 mjeseci, dvostruko više nego u prethodnom razdoblju. Praksu razvlačenja postupaka za ubojstvo ilustrira

---

⁶⁰ Proces u kojem su dominikanci 23. svibnja 1711. tužili šest stanovnika Babinog Polja na Mljetu zbog posječene borovine završen je tek 30. svibnja 1717. presudom da naknadu štete trebaju platiti Marko Stjepićev i Marko Petrov Marketov. Slučaj je bio složen zbog velikog broja tuženika i činjenice da je vezan uz daleki Mljet, pa je izvođenje dokaza bilo otežano, ali je ipak nemoguće opravdati njegovo ekstremno dugo trajanje (*Lam. Crim.* sv. 57, f. 168; *Crim.* sv. 6, f. 93).

slučaj ekstremno dugog procesa za ubojstvo Nike Bašice (1753/60), koji je najdugotrajniji sudski postupak u sva tri promatrana razdoblja.⁶¹ Za taj zločin, doduše, dokazni postupak može biti složen i zato dugotrajan, ali se ipak nameće dojam da se sud nije dovoljno trsio da što brže donese presudu. Tek nešto više od četvrtine postupaka za ubojstvo dovršeno je u roku od 3 mjeseca (28,57%). Prosječno je postupak za to djelo trajao čak 10,6 mjeseci. Ako se i izuzme slučaj Bašica, prosječno trajanje od 5,5 mjeseci višestruko premašuje zakonski rok.

U ovom se razdoblju ponavlja trend odugovlačenja sudskih postupaka za štete, što je najuočljivije kod šteta na posjedu koje su najvećim djelom (36,00%) dovršene u vremenskom razdoblju od 6 mjeseci do jedne godine, a za čak 16,00% slučajeva postupak je trajao preko godine dana. Slično je i s poljskim štetama koje su počinile životinje, za koje je postupak u čak 15,79% slučajeva trajao dulje od godine dana (tablica 5, grafovi 8 i 9). Kao i u prethodnom razdoblju, slučajevi štete na posjedu teretili su teritorijalne zajednice koje su provodile vlastitu istragu, a to je bitno produljivalo trajanje sudskog procesa.⁶² Na zavlačenje "seoske istrage" mogao je utjecati i faktor seoske solidarnosti, koji se i inače ocrtava u neposluhu prema vlastima kad dobiju nalog da uhite suseljanina.⁶³ S postupkom protiv ruralne zajednice otezalo se kod poljske štete koju su počinile životinje,⁶⁴ iako je u tom slučaju dokazni postupak trebao biti jednostavan jer je postojala pravna pretpostavka na teret seljana koji drže stoku u blizini oštećenikova posjeda, premda su se oni mogli osloboditi ako su prokazali stvarnog krivca i

⁶¹ Riječ je o ubojstvu Nike, žene Antuna Bašice koju su, kada je došla na izvor po vodu, kame-novala braća Petar i Matko Bakara iz Maranovića. Iako je sud, na temelju detaljnog svjedočenja očevica Antuna Sekule i činjenice da su braća Bakara pobjegla nakon zločina, imao dovoljno elemenata za zaključenje slučaja, ipak se dokazni postupak rastegnuo od 17. studenoga 1753. do 13. ožujka 1760, dakle, punih sedam godina (*Lam. Crim.* sv. 121, f. 58; *Crim.* sv. 7, f. 107-107v).

⁶² Sigismund Sorgo tužio je 16. ožujka 1756. selo Čibaču jer su mu posječena dva hrasta. Budući da seoskom istragom nije utvrđen krivac, cijelo je selo, po odluci suda od 28. lipnja 1757, bilo dužno platiti novčanu naknadu oštećeniku (*Lam. Crim.* sv. 126, f. 89v; *Crim.* sv. 7, f. 67). Kata, udovica Rada Primi, tužila je 25. listopada 1756. stanovnike Bosanke zbog štete na posjedu. Slučaj je riješen krajem mandata sljedećeg sudačkog kolegija presudom da seljani plate naknadu jer u propisanom roku nisu ukazali na krivca (*Lam. Crim.* sv. 127, f. 100; *Crim.* sv. 7, f. 76v). Luka-Dominik Mihov Bona tužio je 24. lipnja 1758. seljane Sv. Mihajla u Gružu koji su prema presudi od 29. prosinca 1759. morali platiti naknadu oštećeniku (*Lam. Crim.* sv. 130, f. 212v; *Crim.* sv. 7, f. 92v-93).

⁶³ O snažnoj seoskoj solidarnosti nasuprot državnim vlastima, vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 132-134.

⁶⁴ Frano Bobali je 28. ožujka 1754. tužio stanovnike Osojnika za poljsku štetu koju su počinile životinje. Iako je od podnošenja tužbe do pozivanja sela na odgovornost prošlo samo 5 dana, slučaj je zaključen tek 30. travnja 1755. godine. Selo Osojnik je utvrdilo da su krivi Stjepan Antunov, Stjepan Nikolin, Ivan Violić, Božo, nećak Luke Violića, Luka, nećak Luka Seka, svi iz Osojnika, kojima je naloženo da plate novčanu naknadu (*Lam. Crim.* sv. 122, f. 81v; *Crim.* sv. 7, f. 41).

Tablica 5. Trajanje sudskih postupaka prema odabranim vrstama zločina (1751/60)

Vremenski interval od početka postupka do donošenja presude	Vrste zločina											
	ubojstvo		fizički napad		uvreda		krađa		šteta na posjedu		poljska šteta koju su počinile životinje	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1 dan - 7 dana	0	0	7	5,65	1	5,88	1	4,54	1	4,00	0	0
7 dana - 1 mjesec	0	0	25	20,16	2	11,76	6	27,27	2	8,00	3	15,79
1 mjesec - 3 mjeseca	4	28,57	38	30,65	3	17,65	6	27,27	2	8,00	4	21,05
3 mjeseca - 6 mjeseci	3	21,43	27	21,77	3	17,65	5	22,73	7	28,00	5	26,32
6 mjeseci - 1 godine	5	35,71	21	16,93	6	35,29	4	18,18	9	36,00	4	21,05
1 godina - 2 godine	1	7,14	5	4,03	2	11,76	0	0	3	12,00	3	15,79
preko 2 godine	1	7,14	1	0,81	0	0	0	0	1	4,00	0	0
<i>Ukupno</i>	14	100	124	100	17	100	22	100	25	100	19	100

iznijeli dokaze protiv njega.⁶⁵ U mnogim slučajevima u pozadini je bio problem proljetne ispaše stoke na tuđoj zemlji.⁶⁶ Čak i kad se djelo nije moglo prikriti zbog velikog broja stoke, ovi su se postupci znali odužiti na više od dvije godine.⁶⁷

U trećem razmatranom intervalu (1791/1800) došlo je do značajnog produljenja kaznenih postupaka (tablica 3, grafikon 3). Naime, čak 57,92% procesa trajalo je od pola do dvije godine, a dodatnih 12,57% i dulje. Dok je početkom stoljeća polovica postupaka (52,32%) trajala do 3 mjeseca, sredinom stoljeća polovica je padala u interval od 1 do 6 mjeseci (49,42%), potkraj 18. stoljeća preko pola (57,92%) trajalo je od 6 mjeseci do godine dana. Izrazito produljenje trajanja sudskih postupaka tijekom stoljeća ukazuje na porast nestabilnosti i problema pravosudnog sistema.

Nagli pad efikasnosti sudskog mehanizma očituje se također u smanjenom udjelu slučajeva koje su suci zaključili unutar jednogodišnjeg sudačkog mandata

⁶⁵ Vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 130.

⁶⁶ Svećenik Miho Stefani je 1. travnja 1757. pokrenuo postupak protiv Anice Valjalove s Kotala jer je na njegovoj zemlji napasala veliko stado ovaca i krava. Kazneni sud je 1. srpnja 1758. donio presudu da stado ima pripasti tužitelju (*Lam. Crim.* sv. 128, f. 106v; *Crim.* sv. 7, f. 77-77v). Zanimljivo je napomenuti da su se isti akteri zbog istog razloga ponovno našli pred sudom 7. siječnja 1758, ali je slučaj ostao nezaključen (*Lam. Crim.* sv. 130, f. 4v). Petar Tomašević i Vlahuša Petrov Čoro iz Osojnika tužili su 18. travnja 1759. Ivana Špikulu, Vicka Hrticu i Boška Mačka jer su prethodne subote pustili na ispašu 14 ovaca koje su im pobrstile žito. Tužitelji su se vjerojatno nadali da će im sud dosuditi životinje, jer su ih odagnali k sebi. Međutim, sud im je 28. travnja 1760. dosudio samo novčanu naknadu (*Lam. Crim.* sv. 132, f. 81; *Crim.* sv. 7, f. 101-101v).

⁶⁷ Usp. Đ. Milović, »Način izbora i funkcije općinskih organa u Rijeci.«: 225.

(54,96%). Nijedan sudski postupak koji je na dnevni red suda stigao u prosincu nije riješio isti saziv suda, čak ni kad je bila riječ o posve jednostavnoj stvari.⁶⁸ Ta je pojava u korelaciji s padom broja presuđenih slučajeva. Zanimljivo je istaknuti da je, unatoč opadanju teških zločina,⁶⁹ od 1791. do 1800. godine pokrenuto najviše kaznenih postupaka,⁷⁰ ali ih je najmanje okončano presudom.⁷¹ Pritom je osobito ekspandirao broj postupaka za lakše zločine s neznomatnom društvenom opasnošću.⁷² Osim toga, kriminalizirani su novi oblici nepoželjnog ponašanja, odnosno proširile su se granice koje su omeđivale prostor onoga što potpada pod udar kaznenog prava i kažnjavanja. Opći porast broja slučajeva pred sudom vrlo je vjerojatno utjecao na sporiji tempo dovršavanja postupaka. Nije se povećavao broj sudaca, pa je isti sudački kolegij sporije apsorbirao veći broj postupaka. No, nezadovoljavajući tempo ponekad se može pripisati propustima i nemaru određenog sudačkog tijela. Naprimjer, 1792. i 1793. godine došlo je do potpune paralize i ta dva sudačka sastava nisu dovršila nijedan pred njim započet postupak. Ovaj podatak posebno je rječit ako se usporedi s godinama neposredno prije i poslije (1791. i 1794. godine), kada je zabilježen najveći udio slučajeva (91,30%, odnosno 90%) zaključenih pred istim

⁶⁸ Naprimjer, Miho Krtica je 9. prosinca 1798. tužio Paska Dobroslovića zbog izrečene uvrede da je *birbo* (bitanga). Verbalnom napadu prisustvovali su svjedoci, koji su dali iskaz 18. veljače, odnosno na početku mandata sljedećeg kolegija. Iako je već tada mogao zaključiti slučaj, sudački kolegij iz 1799. odugovlačio je s izricanjem presude do samog kraja mandata, odnosno do 30. prosinca (*Lam. Crim.* sv. 211, f. 118v; *Crim.* sv. 9, f. 48v). Ovaj primjer pokazuje u kolikoj je mjeri tromost zahvatila sudački aparat krajem stoljeća.

⁶⁹ Veliki pad presuđenih ubojstava i fizičkih napada konstatirala je i N. Lonza: *Pod plaštem pravde*: 263. Mnogi su pad teškog nasilja, koji je zabilježen u mnogim europskim područjima, doveli u vezu s teorijom civiliziranja Norberta Elias, vidi: Eva Österberg, »Criminality, Social Control and Early Modern State: Evidence and Interpretations in Scandinavian Historiography«, u: *The Civilization of Crime. Violence in Town and Country since Middle Ages*, ur. Eric A. Johnson, Eric H. Monkonen. Chicago: University of Illinois Press, 1996: 48; James A. Sharp, »Crime in England: Long-Term Trends and the Problem of Modernization«, u: *The Civilization of Crime. Violence in Town and Country since Middle Ages*, ur. Eric A. Johnson, Eric H. Monkonen. Chicago: University of Illinois Press, 1996: 20-23; Pieter Spierenburg, »Long-Term Trends in Homicide: Theoretical Reflections and Dutch Evidence, Fifteenth to Twentieth century«, u: *The Civilization of Crime. Violence in Town and Country since Middle Ages*, ur. Eric A. Johnson, Eric H. Monkonen. Chicago: University of Illinois Press, 1996: 64; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 108-109, 324.

⁷⁰ U trećem razdoblju pokrenuto je čak 4.237 postupaka, što je 2.017 više nego u prvom razdoblju i 1.345 više nego u drugom razdoblju. Dakle, u trećem se razdoblju broj pokrenutih postupaka udvostručio u odnosu na prvo razdoblje.

⁷¹ U trećem je razdoblju u odnosu na prvo razdoblje presuđeno čak 86,95% manje slučajeva ubojstava i 53,92% manje fizičkih napada.

⁷² Proširenje prostora ponašanja koje se smatra kriminalnim ilustrira *ex officio* postupak protiv sedmorice Židova zbog sviranja i plesanja u crkvi, koji se vodio od 4. svibnja do 22. lipnja 1795. godine (*Lam. Crim.* sv. 206, f. 8v; *Crim.* sv. 9, f. 28). S obzirom da se radi o kraju stoljeća, kada se očituje kriza pravosudnog sustava, tempo suđenja bio je iznenađujuće brz.

sudačkim kolegijem pred kojim su i započeti. Te velike oscilacije efikasnosti sudačkih tijela, uočljive od godine do godine, pokazuju da se zaostajanje ne može pripisati samo porastu kriminaliteta, nego i izrazitim teškoćama pravosudnog mehanizma koji krajem stoljeća nesumnjivo ulazi u veliku krizu.

Kod postupaka za sve vrste zlodjela nastavio se trend produljenja iz prethodnog razdoblja (tablica 6, grafikoni 4-9). Za ubojstva više i nema postupka koji traje kraće od mjesec dana, već svi višestruko prekoračuju zakonom postavljen rok od dva mjeseca.⁷³ Najveći dio postupaka za fizičke napade (36,17%) i krađe (27,27%) protegnuo se između 6 mjeseci i godine dana, dok je sredinom stoljeća za ista djela trajao od 1 do 3 mjeseca. Podjednako je dugo trajao i najveći broj postupaka za uvrede (38,46%), štete na posjedu (41,67%) i poljske štete koje su počinile životinje (32,61%). Iz toga je očito da se nije samo bitno produljilo trajanje većine postupaka, nego ni sud nije ozbiljno provodio politiku "trijaže" - odvajanja manje bitnih prekršaja koji nemaju širih društvenih posljedica od zločina koji zaista ugrožavaju pravni poredak, pa bi im trebalo dati prednost i posvetiti posebnu pažnju.

U tri od pet najdužih postupaka zbog krađa (koji su trajali 2 do 3 godine) bilo je optuženo cijelo selo po načelu kolektivne odgovornosti, što je utjecalo na otezanje suđenja zbog prijenosa sudbenosti na seosku zajednicu, slično kao i kod poljske štete.⁷⁴ I kod suđenja za poljske štete i štete na posjedu prilično značajan broj

---

⁷³ Kazneni je sud 24. siječnja 1791. pokrenuo postupak protiv Stjepana Alapina, koji je slučajno smrtno ranio majku Madu. Kako je u svađu, koja je rezultirala nehотиčnim ranjavanjem, bilo upleteno više osoba, pred Kaznenim se sudom se našlo čak desetero optuženih. Zbog njihova velikog broja i drugih teškoća može se opravdati što je slučaj završen 30. prosinca 1791. godine. Glavnooptuženome je izrečena osmogodišnja kazna veslanja i vječni progon, a suučesnicima tromjesečni zatvor (*Lam. Crim. sv. 196, f. 36-37, 144-146, 148-151, 159v-162, 171v-172v, 173v-175, 182v-186, 189v-190, 191-194v; Crim. sv. 8, f. 232v-233*). Drugi slučaj odnosio se na tjelesni napad nakon kojega je žrtva umrla. Naime, Kazneni sud je 18. ožujka 1791. pokrenuo postupak protiv Vlaha Goravice, koji je pretukao Antuna Stjepovića. Kako se nije mogla točno utvrditi uzročno-posljedična veza batiranja i smrti, Goravica nije proglašena ubojicom, već je 30. srpnja 1791. osuđena na trogodišnju kaznu zatvora (*Lam. Crim. sv. 196, f. 94-97, 101, 107v; Crim. sv. 8, f. 229v*). U trećem slučaju ubojstva Kazneni je sud 8. kolovoza 1793. pokrenuo postupak protiv Iva Čupića Malteza i Miha Matovog Čupića zbog ubojstva Miha Mihovog Pulića. Sudsko je vijeće 3. travnja 1794. Čupiću izreklo smrtnu kaznu vješanjem, a Maltez je kao suučesnik kažnjen jednogodišnjim zatvorom (*Lam. Crim. sv. 201, f. 60v-71, 186-187v; Crim. sv. 9, f. 19*).

⁷⁴ Božo Matov Saraca tužio je 26. travnja 1792. seljane Ljupča, kojima je 30. travnja 1794. dosuđeno da nadoknade štetu (*Lam. Crim. sv. 57, f. 90; Crim. sv. 9 f. 14*). Baldo Pavlov Gozze tužio je 15. siječnja 1797. godine seljane Trstenoga jer su mu ukradene razne stvari. Kaznac nije pronašao krivca, te su seljani po sudskoj presudi od 30. prosinca 1799. morali kolektivno platiti novčanu kaznu (*Lam. Crim. sv. 208, f. 44; Crim. sv. 9, f. 48v*). Baldo Sivrić je zbog krađe grožđa 3. listopada 1797. pokrenuo postupak protiv stanovnika Koločepa, koji su tek 24. svibnja 1798. godine dobili četveromjesečni rok da pronađu krivca. Prema presudi koja je donesena tek 30. prosinca 1799. morali su oštećenome platiti naknadu (*Lam. Crim. sv. 208, f. 109; Crim. sv. 9, f. 49*).

Tablica 6. Trajanje sudskih postupaka prema odabranim vrstama zločina (1791/1800)

Vremenski interval od početka postupka do donošenja presude	Vrste zločina											
	ubojstvo		fizički napad		uvreda		krađa		šteta na posjedu		poljska šteta koju su počinile životinje	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1 dan - 7 dana	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2,17
7 dana - 1 mjesec	0	0	0	0	4	30,77	0	0	1	2,78	1	2,17
1 mjesec - 3 mjeseca	0	0	10	21,28	3	23,08	5	22,73	2	5,55	1	2,17
3 mjeseca - 6 mjeseci	1	33,33	8	17,02	0	0	4	18,18	1	2,78	3	6,52
6 mjeseci - 1 godine	2	66,67	17	36,17	5	38,46	6	27,27	15	41,66	15	32,61
1 godina - 2 godine	0	0	10	21,28	1	7,69	2	9,09	11	30,55	15	32,61
preko 2 godine	0	0	2	4,25	0	0	5	22,73	6	16,67	10	21,74
<i>Ukupno</i>	3	100	47	100	13	100	22	100	36	100	46	100

postupaka otegnuo se na preko 2 godine (22,73% odnosno 16,67%). Među njima su u ovom razdoblju slučajevi s najduljim apsolutnim trajanjem od preko 3 godine.⁷⁵

Na temelju iznesenih pokazatelja, tijekom 18. stoljeća sudski su se postupci očito produljili, i to potkraj stoljeća drastično, bez obzira o kojim se djelima radilo. Uglavnom su se potvrdili Lonzini rezultati o “periodu stabilnosti” (1714/18) i “razdoblju izrazitih poremetnji” (1788/99).⁷⁶

⁷⁵ Prvi je 10. rujna 1797. pokrenuo Petar Zuzzeri protiv seljana Dubravice. Sud je tek 24. travnja 1799. godine odredio Stjepanu Mozaru, kaznacu Dubravice, četveromjesečni rok za pronalazak krivca. Budući da seoska istraga nije urodila plodom, seljani Dubravice su 30. prosinca 1800. osuđeni da plate oštećeniku novčanu naknadu (*Lam. Crim. sv. 208, f. 105v; Crim. sv. 9, f. 56-56v*). U drugom slučaju je Đuro Batinić iz Kliševa 29. studenoga 1797. tužio seljane Mrčeva, koji su 25. veljače 1800. godine dobili četveromjesečni rok za pronalazak krivca. Presudom od 30. prosinca 1800. odgovornost za štetu koju su počinila goveda snosili su svi seljani Mrčeva (*Lam. Crim. sv. 208, f. 113v; Crim. sv. 9, f. 59*).

⁷⁶ Istražujući rad pravosuđa u Dubrovniku, Nella Lonza je na uzorku od 1759. do 1764. godine zaključila da je i to razdoblje bilo “razdoblje poremetnje”. Naše analize za 1759. i 1760. ne potvrđuju taj zaključak, ali nam nije poznato kretanje od 1761. do 1764. godine, pa je Lonzina ocjena možda i točna, usp. N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 267 i *passim*.

Teškoće dokazivanja, uzrok dugog trajanja postupaka?

Da bismo stekli uvid u razloge dugog trajanja sudskih procesa, a posebno ispitali može li se to pripisati složenom dokaznom postupku, detaljno smo razmotrili tijekom nekoliko sudskih postupaka iz svakog od tri razdoblja. Odabrani su procesi u kojima je presuda, da se izbjegne zastoj kod prenošenja ovlasti na novi sastav suda, donesena do isteka godine.

U slučaju teškog ranjavanja Lucije Hajmut, sluškinje Savina Ragnine, sud je na vlastitu inicijativu 27. travnja 1711. pokrenuo postupak protiv Rada Hidže iz Komaja.⁷⁷ Toga dana *barabanti* nisu našli odbjegli optuženika,⁷⁸ ali je sud mogao provesti dokazni postupak i u njegovoj izočnosti, pa je saslušao ranjenu Luciju i svjedoke, Marka Raosava i Maru Božovu Hajmut. Iako su zadnji svjedoci ispitani 2. svibnja, slučaj je zaključen tek 30. prosinca 1711. godine.⁷⁹ Između ispitivanja svjedoka u svibnju i prosinca održana su još tri ročišta, na kojima je doneseno ukupno pet presuda.⁸⁰ Iako se radilo o teškom djelu za koje je postupak pokrenuo sud, čime je jasno iskazan javni interes da se ono kazni, slučaj ranjene sluškinje nije dovršen kad je za to bio zreo, tj. kada su bile utvrđene sve relevantne činjenice, već je zajedno s polovicom ostalih slučajeva iz te godine zaključen 30. prosinca, pred sam istek sudačkog mandata.

Rado Popov iz Mlina bio optužen za teško ranjavanje Anice Franove iz Trgovišta, koju je 23. svibnja 1714. pet puta izbo nožem.⁸¹ Između dana podnošenja tužbe i dana kada su u ovom postupku izvedeni dokazi održavala su se i dokazna ročišta i u dva termina donosile presude,⁸² ali je ovaj postupak već u početnom stadiju, odmah nakon tužbe, mirovao punih pola godine. Možda je postupak zastao i zato da se pričekava oporavak žrtve, koju je trebalo saslušati, ali u međuvremenu nisu izvođeni ni drugi dokazi za koje nije bilo zapreke. Zanimljivo je da su počinitelj i žrtva 27. studenog 1714. sklopili nagodbu o naknadi izgubljenih nadnica za vrijeme kad oštećenica nije mogla raditi. Iako takva nagodba i pomirba nisu bile dovoljna osnova za obustavu postupka pokrenuta po službenoj dužnosti,⁸³ ipak se može pretpostaviti da su neizravno utjecale na ubrzano zaključenje

⁷⁷ *Lam. Crim.* sv. 57, f. 143.

⁷⁸ O preventivnom pritvoru optuženika, vidi: C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 41-42; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 213-217.

⁷⁹ *Crim.* sv. 6, f. 38v.

⁸⁰ *Crim.* sv. 6, f. 36-37v.

⁸¹ *Lam. Crim.* sv. 62, f. 58-59v, 60v-70, 103v, 162v, 207v-208.

⁸² *Crim.* sv. 6, f. 76v-83.

⁸³ O pomirbenoj nagodbi među strankama, vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 134-138.

slučaja. Na ročištu od 25. prosinca 1714. godine saslušani su žrtva, napadač i petero očevidaca, a presuda je donesena već četiri dana kasnije, 29. prosinca.⁸⁴

Za ubojstvo Cvjetka Ivanovog Vrtikapića, Vlaha, Kazneni je sud 24. siječnja 1719. pokrenuo postupak protiv Marka Lukinog Vodopije iz Kliševa.⁸⁵ Kako je bilo mnogo spornih činjenica koje je trebalo rasvijetliti, pogotovo zato što leš nije pronađen, a i zato što je trebalo utvrditi krivnju potencijalnog suučesnika Nika Njire, dokazni je postupak bio težak i kompliciran, s velikim brojem svjedočenja.⁸⁶ Budući da je optuženi Vodopija bio u bijegu, sud ga je 6. ožujka javnim proglasom prozvao da pristupi i podvrgne se suđenju, jer će u protivnome biti osuđen iz ogluhe. Kako se nije odazvao, sudački ga je kolegij 30. prosinca 1719. osudio na smrtnu kaznu vješanjem,⁸⁷ dok je postupak protiv Njire ostao trajno otvoren zbog nedovoljno inkriminirajućih dokaza. Za našu je temu važno primijetiti da je osuđujuću presudu sud ustvari mogao donijeti već u drugoj polovici ožujka, čim je istekao uobičajeni rok od 8 dana u kojemu se izočni tuženik trebao pojaviti pred sudom. Premda su presude donošene 31. ožujka i 31. svibnja,⁸⁸ slučaj Vodopija nije se našao na dnevnom redu sve do kraja godine.

Prethodna tri sudska postupka pokazuju da se dulje trajanje težih slučajeva nekada može opravdati složenim i opsežnim dokaznim postupkom, ali je očito da je sud ostajao dulje neaktivan i bez nekog opravdanog razloga i nije donosio presudu čim je utvrdio bitne činjenice. Na ekspeditivnost sudačkih kolegija nije utjecao ni *ex officio* karakter postupaka.⁸⁹

Kao primjer za krađu iz prvog razdoblja izdvojili smo postupak koji je 24. veljače 1713. pokrenuo Vlaho Stjepanov Tudisi protiv stanovnika Mlina.⁹⁰

⁸⁴ *Crim. sv. 6, f. 71v.*

⁸⁵ U postupku se ustanovilo da je Marko Lukin Vodopija dugovao Cvjetku Ivanovu Vrtikapiću 47 cekina za 20 goveda, zbog čega su se obojica uputili u Grad, gdje je Grgo Papuča trebao Vodopiji pozajmiti novce. Na putu su prenoćili kod Luke Kristova u Gromači i tada je Vrtikapić zadnji put viđen živ. Na upit suseljana gdje je Cvjetko, Vodopija je odgovorio da ne zna jer su se razišli nakon što mu je podmirio dug (*Lam. Crim. sv. 70, f. 115v-121, 122-147, 148-151, 152-159v, 161-168v, 169v-177v, 179-184, 186-194, 198-200v, 206; Crim. sv. 6, f. 109v*).

⁸⁶ Ispitani su Vodopijini članovi obitelji, osobe koje su bile u vezi s ubijenim, Luka Kristov i njegov sin Stjepan, koji su dali prenoćište ubijenome i tuženiku, te kaznaci Kliševa i Gromače, Lazar Kalaš i Paskoje Đurov. O funkciji kaznaca, vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 100.

⁸⁷ Marko Vodopija dugo je ostao u bijegu i tek je oko Uskrsa 1736. ishodio pomilovanje (*Crim. sv. 6, f. 109v*). O pomilovanju u vrijeme Uskrsa, vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 251.

⁸⁸ *Crim. sv. 6, f. 108-108v.*

⁸⁹ Usp. N. Lonza: *Pod plaštem pravde*: 266.

⁹⁰ *Lam. Crim. sv. 59, f. 198v.*

Premda je krivac utvrđen već 26. ožujka, presuda je donesena tek 30. prosinca 1713.⁹¹ nakon što je propušteno čak pet termina na kojima su se donosile presude.⁹²

Nekoliko slučajeva iz drugog razdoblja (1751/60) imaju sličan tijek. Stjepan Ivanov Lučić iz Mrčeva usmrtio je 30. ožujka 1751. hicima iz puške suseljanina Đuricu Ivankovića i pobjegao na područje Mletačke Republike.⁹³ Premda su suci još 14. travnja 1751. posredstvom kaznaca Mrčeva Ivana Perovog, utvrdili izvan-sudsko priznanje optuženog Stjepana Ivanovog, što je bio odlučan dokaz njemu na teret, i dotad završili saslušanje niza svjedoka o drugim relevantnim okolnostima,⁹⁴ presuda je donesena tek uoči isteka mandata sudačkog kolegija, 30. prosinca 1751. godine.⁹⁵ A suci su u međuvremenu u pet navrata donosili presude.⁹⁶

Neopravdano dugo trajao je i postupak za ubojstvo Pava Jurišića iz Gornje Vrućice, kojega je 31. ožujka 1757. nožem usmrtio Antun Antunov Žegura.⁹⁷

⁹¹ *Crim. sv. 6, f. 56.*

⁹² *Crim. sv. 6, f. 44-80v.*

⁹³ Prema iskazu kaznaca, optuženi Stjepan pobjegao je u kulu Smrdan iznad Kleka. U vrijeme mletačko-osmanskih ratova krajem 17. i početkom 18. stoljeća, dolazilo je do čestih promjena granica. Međutim, Smrdan je, unatoč nastojanjima Dubrovčana, ostao u rukama Mlečana, kako mirom u Srijemskim Karlovcima (1699) tako i Požarevačkim mirom (1718). Vidi: Stjepan Ćosić, »Dubrovačka granica i područje Kleka (presjek jednog problema iz diplomatske povijesti)« u: *Diplomacija Dubrovačke Republike - Zbornik radova Diplomatske akademije MVP*. Zagreb: MVP, 1998: 203-218; Mile Vidović, *Don Radovan Jerković - život i djelo: prigodom 100. godišnjice rođenja i 50. godišnjice mučeničke smrti (1900.-1950.)*. Metković: Matica hrvatska Metković, Biblioteka: Povijesna baština, 2000: 439-442.

⁹⁴ Suci su ispitali mnoštvo susjeda, prijatelja i rodbine. Međutim, najvažnije je bilo svjedočanstvo kaznaca Mrčeva, koji je rekao da su Đurica Ivanković i Stjepan Ivanov od prethodne godine bili u zategnutim odnosima, kada je pokojni Đurica ubio junca koji je pripadao Nikoli, bratu tuženog Stjepana. Posebno vrijedno bilo je izvan-sudsko priznanje tuženog Stjepana Ivanova, koje je sudu prenio kaznac: "čuo sam Stjepana Ivanova Lučića iz moga sela že zavika u sve glase... 'čuj čovječe mali i veliki, ja sam ubio Đuricu Ivankovića iz moje puške, bivši je on na mene dosle nalijeto tri puta, a ja sam njega četvrtom ubio, a što mi govori Antun Ivanković brat rečenoga Đurice da sam ja lupež, ja nijesam nego je lupež on, i ako mi Bog da da se opeta vratim, imam ubit i njega'..." Stjepan je ubojstvo priznao i bratu Nikoli, koji je sve prenio kaznacu: "ma sam čuo od Nikole Ivanova Lučića brata... da u utornik večer iza kako je slijedilo rečeno ubojstvo, da je bio došo u njega u kuću rečeni Stjepan i reko mu 'brate Nikola, ja što sam imo učinit učinio sam, to jes ubio sam Đuricu Ivankovića', i stezijem da se napio i otišo s Bogom..." (*Lam. Crim. sv. 115, f. 54 v*).

⁹⁵ *Crim. sv. 7, f. 4v.*

⁹⁶ *Crim. sv. 7, f. 1v-6.*

⁹⁷ Kazneni sud pokrenuo je postupak po službenoj dužnosti. Tijekom ispitivanja svjedoka ustanovljeno je da je međuobiteljska svađa eskalirala i završila ubojstvom. Naime, susjeda Frana Jerković je izjavila da je tri tjedna ranije u žito ubijenog Jurišića ušla stoka optuženoga. Mato, sin ubijenoga, otjerao je stoku i ošamario Anicu, suprugu optuženog Žegure, koja mu je uzvratila udarcima. U sukob se umiješao i ubijeni Pavle, koji je Anici rekao: "kravo buzarada", na što je Anica krenula udariti Pavla, koji ju je nekoliko puta ošamario. Sukobljene strane rastavila je Marija, žena Marka Maćeše, no kad je Pavle krenuo prema kući, Anica ga je pogodila kamenom. Međutim, ključni očevidac bila je Franina majka, Mande Jerković, koja je vidjela kako je Žegura, ljut što mu je Pavle istukao ženu i time osramotio i njega, zario Pavlu nož u vrat (*Lam. Crim. sv. 128, f. 105*).

Iako su, zahvaljujući svjedočenju susjeda Frane i Mande Jerković, okolnosti zločina potpuno rasvijetljene još u svibnju⁹⁸ a sud donosio presude i u lipnju,⁹⁹ sa zaključenjem slučaja otezalo se do 30. prosinca 1757. godine.¹⁰⁰ Posebno je neobično što je spomenuti slučaj okrutnog ubojstva ostavljen za zadnje ročište u prosincu, pred istek sudačkog mandata. Premda je sud donosio presude i ranije u istom mjesecu (20. i 29. prosinca), dao je prioritet drugim predmetima za manje teška djela, a i sami su postupci bili pokrenuti kasnije.¹⁰¹

Po službenoj je dužnosti 17. travnja 1758. pokrenut postupak zbog krađe protiv Luke Nikole Damjanova iz Prčnja u Boki kotorskoj.¹⁰² Iako su sve okolnosti razjašnjene i zadnji svjedok ispitan u svibnju, postupak je završen tek 28. studenoga.¹⁰³ Upada u oči da je Kazneni sud iz 1758. pred kraj mandata radio “punom parom”,¹⁰⁴ pa su u prosincu bila određena čak tri datuma za donošenje presuda.¹⁰⁵ Samo na zadnjem ročištu od 30. prosinca donesene su presude protiv 21 osobe u ukupno 18 kaznenih predmeta. Takvo koncentriranje presuda u jednome danu moglo je negativno utjecati na način i kvalitetu suđenja.

Od lakših djela razmotrena su dva slučaja uvrede iz 1756. i 1758. godine, jedan slučaj lakšeg fizičkog napada iz 1758. i dva slučaja štete na posjedu iz 1759. godine. Lucija Knego iz Brgata tužila je 22. ožujka 1756. godine Stjepana Barova i njegovu suprugu Katu zbog uvrede.¹⁰⁶ Iako su zadnji svjedoci saslušani 4. travnja, presuda protiv Stjepana donesena je tek 30. prosinca.¹⁰⁷ Spomenuti datum ne začuđuje, jer su suci te godine u čak 64% postupaka donijeli presudu

---

⁹⁸ Svjedokinja Mande Jerković je, među ostalim, izjavila: “videla sam da je izišo iza jedne kantunate Antun sin Antuna Žegure i bez da je štogod reko videla sam da je udrio nožem rečenoga Pava u grlo, koji malo je poteko za Antunom, ma je po natle i nakon malo od te rane tu na temu mjestu umro je” (*Lam. Crim. sv. 128, f. 105*).

⁹⁹ *Crim. sv. 7, f. 67v-69v*.

¹⁰⁰ *Crim. sv. 7, f. 71*.

¹⁰¹ Kazneni je sud 29. prosinca 1757. osudio Iliju Miloševića zbog prekršenog obećanja ženidbe (*Lam. Crim. sv. 129, f. 41; Crim. sv. 7, f. 70*). Kazneni sud dao je prednost i tužbi Mare, kćeri Brnje Jakobovog iz Mlina, protiv Ivana Tonka Antunovog iz Zavrelja i njegova brata Antuna zbog fizičkog napada (*Lam. Crim. sv. 129, f. 214v; Crim. sv. 7, f. 67v*).

¹⁰² *Lam. Crim. sv. 130, f. 72*.

¹⁰³ *Crim. sv. 7, f. 78*.

¹⁰⁴ Sudsko tijelo izabrano 1758. godine u prosincu je dovršilo čak 84,21% postupaka pokrenutih iste godine.

¹⁰⁵ *Crim. sv. 7, f. 78-108v*.

¹⁰⁶ *Lam. Crim. sv. 126, f. 97*.

¹⁰⁷ *Crim. sv. 7, f. 55v-56*.

upravo na taj dan, a samo su jednom sudili između travnja i prosinca.¹⁰⁸ Jednako tako je i sudski postupak koji je za uvredu 23. veljače 1758. godine pokrenula Anica, žena Krista Kokota iz Gruža, protiv Đive, žene Nikole Denota,¹⁰⁹ završio tek krajem iste godine. Zadnja svjedokinja saslušana je 28. veljače, odnosno pet dana nakon početka postupka, a presuda je donesena tek 30. prosinca 1758. godine,¹¹⁰ punih deset mjeseci nakon završenog dokazivanja, iako je sud čak u četiri navrata izricao presude.¹¹¹ Moglo bi se pomisliti da je slučaj uvrede koji je započet početkom godine, zaključen tek u zadnjem terminu, pred samo raspuštanje sudačkog tijela, zato što je djelo bilo marginalnog karaktera, ali to opovrgavaju slični slučajevi i kad se radilo o vrlo ozbiljnim zločinima. Na kraju mandata, isti sudački kolegij presudio je u slučaju Marije Balunić iz Trstenog, koja je 27. travnja 1758. u svoje i u ime kćeri Marije tužila suseljana Nikolu Kusiju i njegova sina Điva zbog uvreda i napada kamenjem.¹¹² Zadnje saslušanje svjedoka zabilježeno je 8. svibnja, ali je presuda donesena tek 30. prosinca.¹¹³

Analizirana su i dva povezana postupka za štetu na posjedu,¹¹⁴ koja je zbog posječenih stabala 24. svibnja 1759. pokrenuo Miho Antunov Giorgi-Bona protiv seljana Čibače i seljana Blata u Župi. Kazneni sud je 15. lipnja kaznacima oba sela odredio četveromjesečni rok da pronađu odgovorne osobe. Iako je 25. lipnja 1759. otkriveno da su krivi Božo-Nikola Ivanov i Nikola Mišić mještani Blata, na zaključivanje oba slučaja čekalo se do 29. prosinca.¹¹⁵ Kazneni sud preskočio je termin od 29. studenog, kada je donio samo jednu presudu,¹¹⁶ a mogao je, da je htio, riješiti i ovaj slučaj.

U treće razdoblje (1791/1800) pada slučaj ubojstva, zbog kojega je Kazneni sud 24. siječnja 1791. pokrenuo postupak protiv Stjepana, sina Ilije Lukinog Alapina, koji je hicem iz puške usmrtio majku Madu. Iako je optuženi Stjepan pobjegao u Boku, proveden je dokazni postupak u kojemu je 30. travnja, zahvaljujući

¹⁰⁸ *Crim. sv. 7*, f. 53v-71v.

¹⁰⁹ *Lam. Crim. sv. 130*, f. 37v.

¹¹⁰ *Crim. sv. 7*, f. 83v-84.

¹¹¹ *Crim. sv. 7*, f. 78-108v.

¹¹² *Lam. Crim. sv. 130*, f. 76v.

¹¹³ *Crim. sv. 7*, f. 81v-82.

¹¹⁴ *Lam. Crim. sv. 132*, f. 134-134v.

¹¹⁵ *Crim. sv. 7*, f. 91v-92.

¹¹⁶ Riječ je o slučaju fizičkog okršaja dvojice Vlaha, Save Perišića i Andrije Karamana, u kojemu je Andrija Karaman zadobio ozljede nožem. Postupak je trajao od 6. srpnja do 29. studenoga 1759, a zapravo je riječ o protutužbi na tužbu, koju je istog dana uložio Jovo Perišić protiv Andrije Karamana (*Lam. Crim. sv. 133*, f. 6; *Crim. sv. 7*, f. 89v-90v).

preciznom izvještaju očevica Antuna Božova Kopiline,¹¹⁷ utvrđeno da se radi o slučajnom ranjavanju sa smrtnom posljedicom. Uzimajući u obzir niz složenih pravnih pitanja, kao što su nesretne okolnosti zločina¹¹⁸ i veliki broj osoba na koje je Kazneni sud proširio optužnicu,¹¹⁹ ne čini se neobičnim što se suđenje otegnulo. Doduše, dokazni je postupak zaokružen u svibnju, ali je ubrzo nastupilo ljetno razdoblje, kada je sud samo izuzetno donosio presude.¹²⁰

Isti sudački kolegij pokrenuo je 18. ožujka postupak protiv Vlaha Goravice s otoka Šipana, također zbog ranjavanja sa smrtnom posljedicom.¹²¹ Naime, brodski pisar Vlaho Goravica istukao je po rebrima i vratu Antuna Stjepovića, koji je poslije dvadeset dana preminuo. Iako su svjedoci Vlaho Marinov i Vlaho Bagatela ispitani već 19. ožujka,¹²² sud je s izricanjem trogodišnje kazne zatvora

¹¹⁷ Kao povod masovnoj svadi Antun Božov Kopilina je naveo osvetu: "Prije setimanu dana bio se svadio Marin brat rečenoga Matka Klaića s Stjepanom Alapinom u Mlinima u *tovjerni* Anice Mušnice, i da je rečeni Stjepan udrio rečenoga Marina, i stega ja mislim da je rečeni Marin i njegov brat Matko došli na kuću rečenoga Stjepana zajedno s rečenijem odizgara za osvetit se suproč rečenomu Stjepanu..." a u svjedočenju je detaljno opisao sukob koji je uslijedio. Prema njegovu iskazu, "...tad rečeni Stjepan... i delongo izide s puškom na kupjertu od kuće... čuo sam rijeti rečenoga Stjepana svomu ocu, 'ukloni se čaće da ne pogineš', tad viđeh da rečeni Stjepan s puškom obrnutom suproč svijem koji su bili na ulici potegnu i čuh sparat pušku, i kako se mati njegova namjerila na međi više nas tako zgodi puška rečena njegovu mater, tad rečena mati zavika, 'ajmeh ubi me', iza tega delongo otidoše put doma svikolici... Ja i rečeni Pecirep odnijeli smo je u kuću..." (*Lam. Crim. sv. 196, f. 36-37, 144-146, 148-151, 159v-162, 171v-172v, 173v-175, 182v-186, 189v-190, 191-194v*).

¹¹⁸ Postoji mogućnost da se sudačko tijelo nije moglo usuglasiti oko kazne Stjepana Alapina, koja za ubojstva iz nehata može biti zatvor, izgon ili veslanje na galiji i zavisi od prosudbe suda. Usp. slučaj iz 1791. kada je za takvo djelo izrečena kazna na trogodišnji zatvor (*Lam. Crim. sv. 196, f. 94-97, 101, 107v; Crim. sv. 8, f. 229v*) i spomenuti slučaj u kojemu je Stjepan Alapin osuđen na osmogodišnje veslanje na galiji i vječni izgon iz države (*Lam. Crim. sv. 196, f. 36-37, 144-146, 148-151, 159v-162, 171v-172v, 173v-175, 182v-186, 189v-190, 191-194v; Crim. sv. 8, f. 232v-233*).

¹¹⁹ Uz Stjepana Alapina, optužena su još poimenice navedena osmorica i cijelo selo Brašine.

¹²⁰ O tome da su ročišta u srpnju i kolovozu u praksi korištena samo izvanredno bit će riječi u narednom poglavlju; sud je te godine ipak sudio 1. srpnja, 30. srpnja i 13. kolovoza (*Crim. sv. 8, f. 223-242*). Posebno je neobično što je slučaj slučajnog ubojstva Goravice, koji je pokrenut kasnije, zaključen ranije, odnosno 30. srpnja. Vjerojatno zbog velikog broja optuženih i svjedoka sud još nije bio spreman zaključiti postupak protiv Ilije Alapina.

¹²¹ *Lam. Crim. sv. 196, f. 94-97, 101, 107v*.

¹²² Očevicad Vlaho Marinov posvjedočio je kako je do tučnjave došlo zbog imbulja (impregnirane tkanine): "...vidio sam da koliko je uzo malo imbulja u ruku da je dotrčeo rečeni škrivan s kasara i udrio je rečenoga Antuna tri četar puta s pestim po škini i po vratu i vidio sam da ga je udrio s nogom pod rebra i reko mu je 'kučku, ko ti je reko da uzimlješ imbulja', našto rečeni Antun nije mu odgovorio išta". Svjedok je napomenuo i da je sam ubijeni optužio Goravicu za svoju smrt: "Prije nego je umro oni dan od njegove smrti zazvo je mene i reko mi je, 'ja ću da umrijet i reci tamo da je škrivan bio uzrok od moje smrti', a nakon tri ure iza tega je umro...". Iako je okrivljavao Goravicu za svoje stanje, Stjepović nije podnio tužbu sudu, možda računajući da će to učiniti kad se oporavi. Kazneni postupak sud je pokrenuo tek nakon Stjepovićeve smrti. Vlaho Bagatela je čuo da je Goravica prijetio Stjepoviću: "... čuo sam da mu je reko rečeni škrivan 'jesi li se kučku ispovidio, er nećeš ovega puta ispod moje ruke škapulat'..." (*Lam. Crim. sv. 196, f. 94-97, 101, 107v*). Izrečena prijetnja smrću imala je snagu samo indicije, a ne pravog dokaza o djelu.

čekao do 30. srpnja 1791. godine.¹²³ I u ovom slučaju ubojstva, na oklijevanje s izricanjem presude moglo je utjecati niz pravnih dilema: utvrđenje Goravičine krivnje, odnosno uzročne veze između ranjavanja i smrti (otežano time što je između ta dva događaja proteklo dvadeset dana). Budući da je za donošenje presude preskočeno samo jedno ročište za donošenje presuda,¹²⁴ može se zaključiti da suci ovaj put nisu nepotrebno odugovlačili suđenje.

Dva slučaja iz 1797. ponovno pokazuju da postupci u kojima se dokazni proces prebacuje na seosku zajednicu traju dugo, bez obzira na uspjeh istrage u selu. Riječ je o slučaju koji je 27. lipnja 1797. pokrenuo Petar Franceschi protiv stanovnika Prijevora jer su mu ukrali kruške i jabuke,¹²⁵ i o slučaju koji je 30. lipnja 1797. godine pokrenula Marija Kusija iz Trstena zbog tri posječena stabla jabuke.¹²⁶ U oba slučaja Kazneni sud je 4. srpnja 1797. odredio četveromjesečni rok za pronalaženje krivca, koji je samo u drugom slučaju otkriven, i to u svega pet dana. Unatoč tome, oba sudska postupka zaključena su presudom tek uoči isteka mandata sudačkog tijela, odnosno 30. prosinca 1797. godine. Neopravdano zavlčenje sudskog postupka usprkos uspješnom dokaznome procesu seoske zajednice potvrđuju i dva slučaja štete na posjedu iz 1795. i 1796. godine.¹²⁷

¹²³ *Crim. sv. 8, 229v.*

¹²⁴ Prilikom presuđivanja u ovom slučaju ubojstva preskočen je termin od 15. travnja, u kojemu je okončan samo jedan jednostavni slučaj fizičkog napada, pokrenut 14. ožujka 1791. (*Lam. Crim. sv. 196, f. 90v; Crim. sv. 8, f. 224*). Budući da je od pokretanja postupka za ubojstvo Stjepovića do preskočenog termina od 15. travnja proteklo samo mjesec dana, možemo pretpostaviti da slučaj još nije bio zreo za suđenje.

¹²⁵ U procesu pokrenutome 27. lipnja 1797. za krađu voća, četveromjesečni rok istekao je u studenome, dakle, dinamika suđenja bila je primjerena (*Lam. Crim. sv. 208, f. 84; Crim. sv. 9, f. 41v-42*).

¹²⁶ Marija, žena Nikole Kusije, pokrenula je 30. lipnja 1797. postupak protiv nekolicine seljana, koji su kao bližika bili dužni utvrditi identitet počinitelja štete u njenu vrtu ili joj sami odgovarati. Iako je 9. srpnja 1797. prokazan krivac, Mihai Ivanković, presuda je donesena tek uoči isteka mandata sudačkog kolegija, 30. prosinca 1797. (*Lam. Crim. sv. 208, f. 85; Crim. sv. 9, f. 42*).

¹²⁷ Petar Ivan Franov Sorgo pokrenuo je 31. svibnja 1795. postupak protiv stanovnika Gromače zbog posječenih stabala. Sud je 3. lipnja odredio Nikoli Kusalu, kaznacu Gromače, četveromjesečni rok da pronađe odgovorne osobe. Iako su 19. lipnja Nikola Matušić i Rado Radić prokazali krivce, slučaj je na presudu čekao do 30. prosinca (*Lam. Crim. sv. 205, f. 41v; Crim. sv. 9, f. 30*). Drugačije se razvijao slučaj iz 1. travnja 1796. godine u kojem je Mara, udovica Lucijana Lukinog Pozza, tužila stanovnike Čilipa za krađu kupusa, jer krivci nisu pronađeni unutar četveromjesečnog roka, koji je bio određen 14. travnja 1796. Budući da je rok istekao u kolovozu, kada je bila ljetna stanka suda, slučaj je čekao na prvo ročište za donošenje presuda, a ono je te godine održano tek 30. prosinca (*Lam. Crim. sv. 205, f. 123; Crim. sv. 9, f. 34v-35*).

Od verbalnih delikata analizirana su dva jednostavna slučaja klevete i uvrede, a u oba je očito da je sud bezrazložno odugovlačio. U postupku od 17. travnja 1797. Konavljanin Pavo Škobelj, nastanjen u Rijeci dubrovačkoj, tužio je Antuna Škadricu iz Sustjepana zbog klevete da je lopov.¹²⁸ Tužitelj, tuženi i svjedok Cvijeto Đivović iz Mokošice saslušani su do 27. travnja, ali je i u ovom slučaju presuda donesena tek 30. prosinca 1797. godine.¹²⁹ U drugom slučaju, Antun Njire je 19. ožujka 1800. tužio za uvredu Marka, Antuna, Andriju i Nikolu Berana. Zadnji svjedoci ispitani su 25. svibnja, no presuda je donesena 30. prosinca 1800. godine.¹³⁰

Rezultati analiza pokazuju da je tijekom stoljeća Kazneni sud čak u tri četvrt razmotrenih slučajeva, nakon završenog saslušavanja i zokruženog dokaznog procesa, preskočio ročišta na kojima je inače donosio presude. Otezanje suda s izricanjem presude u težim slučajevima barem ponekad se može pripisati pravnim nedoumicama oko utvrđivanja činjenica i odluke o odgovornosti i kazni,¹³¹ ali dugo su trajali i mnogi činjenično sasvim jasni i jednostavni procesi. Treba odbaciti pomisao da je sud odgađao odlučivanje u lakšim slučajevima jer se htio posvetiti važnijima, jer je i u dvije trećine teških slučajeva otezao s donošenjem presude.¹³² Prema našem uvidu, gotovo svi postupci nepotrebno su se zavlačili nakon već zaokruženog dokazivanja, a poneko brzo dovršenje postupka može se pripisati slučaju ili nekom nama nevidljivom poticaju izvana ili iznutra da se stvar riješi, primjerice inicijativi kaznenog kancelara da se neki predmet “izvuče iz koša” neriješenih.

¹²⁸ *Lam. Crim. sv. 209, f. 73v*. Nazvati nekoga lopovom u 18. je stoljeću, čini se, bila česta kleveta koja se vrlo ozbiljno tretirala na sudu. Usp. David Garrioch, »Verbal insults in 18th century Paris.«, u: *Social history of language*, ur. Peter Burke, Roy Porter. Cambridge: University Press, 1987: 107-111.

¹²⁹ Sudenje Antunu Škadrici za klevetu trajalo je od 17. travnja do 30. prosinca 1797, a zaključeno je desetodnevnom kaznom zatvora za optuženika (*Crim. sv. 9, f. 39*). Dokazni postupak završen je u travnju, ali su preskočeni termini za donošenje presude 17. svibnja, 26. lipnja, 29. srpnja i 29. prosinca (*Crim. sv. 9, f. 36-37v*).

¹³⁰ U postupku protiv Marka, Antuna, Andra i Nikole Berana, koji je trajao od 19. ožujka do 30. prosinca 1800, Marko i Andro su osuđeni na desetodnevnu zatvorsku kaznu (*Lam. Crim. sv. 214, f. 58v; Crim. sv. 9, f. 55v-56*). Poslije svibnja, kada su ispitani zadnji svjedoci, propuštena su ročišta od 19. lipnja i 29. prosinca (*Crim. sv. 9, f. 53-53v*), kada su donesene presude za ozbiljnije *ex officio* slučajeve falsificiranja i prijevare u trgovini.

¹³¹ Zaključak se ne može potkrijepiti obrazloženjem presude, jer se ono u dubrovačkoj praksi nije davalo (N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 242).

¹³² Ovaj udio bio bi i veći da se ubroje tri najdugotrajnija postupka za ubojstvo iz prvog i drugog razdoblja, koje smo razmotrili u prvom poglavlju. Riječ je o postupcima protiv Pera Radina i Antuna Ivanovog iz 1716, koji su okončani tek 1719. godine. Ubojstvo Nike Bašice iz 1753. najduži je sudski postupak u sva tri razdoblja. Vodio se od 17. studenoga 1753. do 13. ožujka 1760. (*Lam. Crim. sv. 121, f. 58; Crim. sv. 7, f. 107-107v*).

Zaključak

Trajanje sudskih postupaka između početka (1711/20) i sredine 18. stoljeća (1751/60) umjereno se produljuje, a zatim naglo raste u zadnjem desetljeću stoljeća.

Kod najtežih slučajeva, poput ubojstva, nije poštivan dvomjesečni rok trajanja postupka, što se dijelom može pripisati ozbiljnim pravnim nedoumicama oko utvrđivanja činjenica i odluke o kazni. Međutim, razvlačili su se i bagatelni slučajevi s jednostavnom činjeničnom podlogom. Pokazalo se da sud često nije donosio presudu kad je dokazni postupak priveden kraju i slučaj bio zreo za prosuđivanje, nego je znatno odgađao pravorijek, ponekad i više mjeseci. Paralelno s tim, gomilale su se presude na malom broju ročišta, najviše u zadnjem terminu pred istek mandata sudačkog kolegija u prosincu. Kampanjski rad sudaca, prisutan u sva tri razdoblja, kulminaciju doživljava na kraju stoljeća, kada je sudačko vijeće donosilo presude u prosjeku samo dva puta godišnje, a jednom je došlo i do zastoja od dvije godine. Nepoštivanje dvomjesečnog roka za najteže zločine ukazuje i na slabost Senata u sankcioniranju sudačke inertnosti, što znači da je kriza krajem 18. stoljeća pogodila i druge institucije državne vlasti.

U sva tri razdoblja najdulje traju procesi za štete i neke vrste krađa kod kojih se primjenjuje kolektivna odgovornost i postupak traženja krivca prenosi na seosku zajednicu. Na zavlacenje procesa za "poljske delikte" najviše je utjecao zastoj na spojnici između faza koje su se odvijale pred državnim institucijama i onih koje su bile prepuštene izvaninstitucionalnom mehanizmu seoske zajednice. U zadnja dva razdoblja primjetno je također usporavanje tempa suđenja za verbalne prijestupe i lakše fizičke napade.¹³³ Možda je tu dolazila do izražaja nevoljkost Kaznenog suda da "gubi vrijeme" na bagatelne stvari, zbog čega te slučajeve nije optimalnom brzinom stavljao na dnevni red.

Na trajanje sudskih postupaka utjecao je niz specifičnih okolnosti i vanjskih čimbenika, pa nije jednostavno ponuditi objašnjenje zašto srodni slučajevi ne traju ni približno jednako dugo.¹³⁴ Možda je i osobnost sudaca utjecala na

¹³³ O porastu lakših tjelesnih napada ("bez prolijevanja krvi"), vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 109.

¹³⁴ U potkrepu ove tvrdnje navest ćemo dva slučaja iz 1797. i 1798, koje je pokrenuo tužitelj zbog klevete da je lopov. U već analiziranom slučaju Škobelj - Škadrice svjedoci su saslušani do 27. travnja, a presuda je donesena tek 30. prosinca 1797. (*Lam. Crim.* sv. 209, f. 73v; *Crim.* sv. 9, f. 39), s tim što su preskočena dva datuma kada su donošene presude, 17. svibnja i 26. lipnja. U drugom slučaju iz 9. lipnja 1798. kapetan Mato Župa tužio je kapetana Paska Pulitiku za isto djelo. Ovaj slučaj završen je već 28. lipnja 1798. (*Lam. Crim.* sv. 211, f. 23; *Crim.* sv. 9, f. 45). Iako su okolnosti djela bile gotovo identične, prvi slučaj trajao je 8 mjeseci i 13 dana, a drugi je okončan za samo 19 dana. Osim u tempu suđenja, slučajevi se donekle razlikuju i po izrečenim kaznama. Naime, tuženi Škadrice osuđen je na desetodnevni zatvor, a kapetan Pulitika na zatvor u trajanju od 6 dana.

oscilacije u penalnoj politici i trajanju kaznenih postupaka,¹³⁵ kao što je utvrdio Nenad Vekarić za suđenje kneževa u Janjinskoj kapetaniji.¹³⁶ Međutim kod središnjeg Kaznenog suda taj osobni faktor nije mogao biti toliko izražen zbog njegova kolektivnog sastava i drugih čimbenika.¹³⁷ Bitno je naglasiti da u gotovo svim analiziranim slučajevima presuda nije donesena čim je predmet bio zreo za pravorijek, to jest odmah po zaključenju dokaznog postupka.

Spor i neredovit tempo suđenja stvara dojam nemara i nediscipline sudačkih kolegija. Do otezanja sa sudskim postupcima i produljenog tempa suđenja vjerojatno dovode mnogobrojne teškoće sudskog aparata, koje se ne naziru baš jasno iz analizirane kaznene građe. Vjerojatno je najveće objektivne prepreke urednoj dinamici suđenja stvarala odredba o kvorumu, po kojoj su pri donošenju presude trebala prisustvovati sva četiri člana Kaznenog suda,¹³⁸ čime je odsutnost samo jednog suca odgađala donošenje presude i produživala trajanje sudskog postupka.¹³⁹ To objašnjava zašto je u pojedinim godinama broj ročišta na kojima se donose presude bio vrlo mali, čime su se grubo kršile i zakonske odredbe koje su tražile da tome bude posvećen barem jedan mjesečni termin.¹⁴⁰ Problem okupljanja dovoljnog broja sudaca posebno je izražen u zadnjem promatranom periodu, kada se smanjio broj vlastele¹⁴¹ pa se češće događalo da se izabranim sucima povjeri druga funkcija u državnim institucijama ili neko poslanstvo.¹⁴²

¹³⁵ Beccaria smatra da se sudbina optuženika mijenja ovisno o različitim gledištima sudaca i njihovim trenutnim raspoloženjima, vidi: C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 74.

¹³⁶ Vekarić je također utvrdio da je kapetan Nikola Matov Ghetaldi u izricanju kazni bio stroži od svojih prethodnika. Vidi: N. Vekarić, »Sud Janjinske kapetanije.«: 142.

¹³⁷ Vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 292-294.

¹³⁸ *Liber viridis*: 492 iz 1459. Vidi također: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 53.

¹³⁹ O popunjavanju ispražnjenog sudačkog mjesta, vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 42. Iako je Kazneni sud brojio šest članova, ni za jednu procesnu radnju nije se tražila prisutnost više od četiri člana, zato su se u 18. stoljeću i birala samo četiri sudca. S druge strane, Beccaria smatra da treba biti što više članova u kolegijima koji su zaduženi za provođenje zakona, vidi: C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 130. Ujedno, Beccaria predlaže da se za ocjenu inkriminirajućih dokaza omoguću sudjelovanje porotnika laika, pri čemu bi pola sudaca trebali biti iz redova kojima pripada optuženik, a druga polovica iz redova kojima pripada tužitelj, vidi: C. Beccaria, *O zločinima i kaznama*: 86. Teško je reći bi li Beccarijin model riješio probleme zatezanja postupaka uzrokovanih odsustvom sudaca iz redova vlastele, jer je bio predaleko od aristokratskog ustroja Dubrovačke Republike i kosio se sa zazorom plemstva od korjenitih promjena.

¹⁴⁰ Vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 53.

¹⁴¹ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, I: Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011: 142-145, 284-291.

¹⁴² Vidi primjere u N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 42-43.

Zbog minimalnog broja članova sudačkog kolegija nije bilo zamjene za suca koji je izbivao zbog službenih, privatnih ili izvanrednih razloga. U takvim slučajevima provodili su se novi sudački izbori koji su redovito zapinjali, možda i zbog klanovske podijeljenosti, ali već i zbog samog manjka vlastele.¹⁴³

Međutim, ne može se sve pripisati spomenutim objektivnim razlozima. Analize tijeka postupka pokazale su da se sud vrlo rijetko prihvatao suđenja odmah po završetku dokaznog postupka, već je donošenje presude odgađao mjesecima. Budući da je u međuvremenu donosio druge presude, znači da nije bio problem u kvorumu. Možda je bio presudan izvjestan duh apatije i nevoljkosti u vršenju javnih dužnosti, unatoč tome što su vlasti povremeno nemarnim dužnosnicima znale zaprijetiti visokim globama.¹⁴⁴ Napeto društveno ozračje pred pad Republike kao da je ostavilo svoj trag na nedovoljno učinkovitom funkcioniranju državnih institucija i nemotiviranosti sudaca, jer su pred opasnostima kojima je bila izložena država i pojedinac u njoj, “tekući poslovi” padali u drugi plan.¹⁴⁵

---

¹⁴³ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 44.

¹⁴⁴ Vidi primjer u N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 52.

¹⁴⁵ Više o Dubrovniku na kraju 18. stoljeća, vidi u: Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, II. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980: 334-343.

THE TEMPO OF THE COURT ACTIVITY AND DURATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN EIGHTEENTH-CENTURY DUBROVNIK

GORAN CVJETINOVIĆ, RUŽA RADOŠ
AND NELLA LONZA

Summary

Based on the analysis of the records of the central Criminal Court in Dubrovnik in the period 1711- 1720, 1751- 1760 and 1791-1800, the authors discuss the tempo in which the court acted and passed verdicts as well as the duration of the legal proceedings.

Despite the regulations designed to speed up the procedure and secure a regular pronouncement of verdict, the court showed little activity in January, slowed all handlings before and after the summer holidays, and went in full swing with passing of verdicts only in December, on the termination of the court's one-year term of office. The mentioned rhythm is indicative of all the three periods under study, in that by the turn of the century it tended towards extreme forms (e.g. half of the verdicts were passed at the last hearing in December).

The proceedings tended to take longer and longer time: while in 1711-1720 almost one half of all lawsuits were completed within the term of three months, in 1790-1800 the majority of them lasted well over six months. The trend of the extension of the procedure is especially evident with petty offences. In all the three periods, the lengthiest proceedings were those in which the rural community was sued on the basis of collective responsibility (crop damages, damages due to cattle-trespass, certain thefts), because of the time lost at the shift from the stages that took place before the state institutions and those under the authority of the rural community.

A thorough analysis of a sample of cases shows that their lengthy duration cannot be accounted by gathering of evidence or any serious legal problem. A large number of them were ready for a verdict months before the court eventually pronounced the sentence. The fact whether the action was initiated by a plaintiff or *ex officio* had little impact on this delay. The slower tempo of the completion of lawsuits no doubt owed mostly to an increasing number of cases before the court, considering that the number of judges sitting in them remained the same. Also, depletion of the nobility and clan feuds contributed greatly to the difficulty in filling the vacant offices of the Dubrovnik Republic, which delayed the proceedings, because the court was not allowed to pass sentences when incomplete.

The widespread spiritual crisis of the end of the eighteenth century gave way to apathy and indifference in executing public duties, the office of judge being no exception. This probably explains the long periods of insufficient court activity, followed by the sudden completion of a large number of cases at the end of mandate, i.e. in the last weeks of the year.

